

K. Agaýew

NEMES DILI

Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw gollanmasy

*Türkmenistanyň Bilim ministrligi
tarapyndan hödürlenildi*

**Aşgabat
Türkmen döwlet neşirýat gullugy
2009**

Agaýew K.

A 24 Nemes dili. Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw gollanmasy. – A.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy. 2009.

Okuw gollanmasynda nemes diliniň ses ulgamy, sesleriň degişli harplar bilen aňladylyşy, olaryň nemes diliniň elipbiýinde ýerleşdirilişi, harplaryň aýdylyş we okalyş düzgünleri, nemes diliniň diftonglarynyň, çekimli we çekimsiz sesleriň häsiýetli aýratynlyklary, nemes, türkmen we rus dilleriniň elipbiýleriniň harplarynyň we olaryň aňladýan degişli sesleriniň transliterasiýada gabat geliş düzgünleri kadalaryň we gönükmeleriň üsti bilen düşündirilýär.

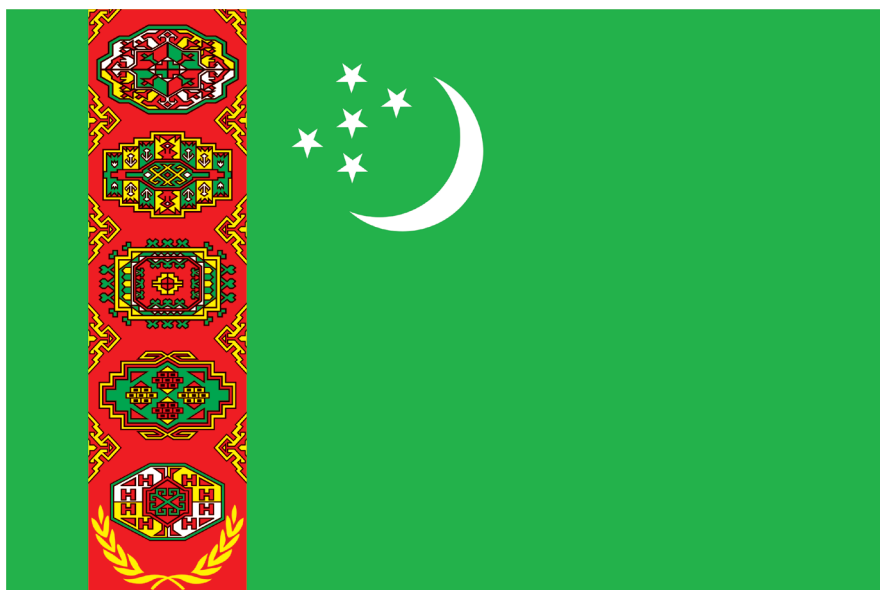
Okuw gollanmasy nemes dilini ýokary okuw mekdeplerinde öwrenýänler üçin niýetlenilýär. Şeýle-de bu okuw gollanmasyndan nemes dilini orta mekdeplerde we özbaşdak öwrenýänler hem peýdalanyp bilerler.

**TÜRKMENISTANYŇ PREZIDENTI
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW**

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET TUGRASY

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET BAÝDAGY

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET SENASY

Janym gurban saňa, erkana ýurdum,
Mert pederleň ruhy bardyr köňülde.
Bitarap, garaşsyz topragyň nurdur,
Baýdagyň belentdir dünýäň önünde.

Gaytalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

Gardaşdyr tireler, amandyr iller,
Owal-ahyr birdir biziň ganymyz.
Harasatlar almaz, syndyrmaz siller,
Nesiller döş gerip gorar şanymyz.

Gaytalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

G I R I Ş

Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň daşary ýurt dillerini öwrenmeklige uly üns bermegi türkmen ýaşlarynyň döwletara gatnaşyklaryny ösdürmäge işjeň gatnaşmaklarynyň, olaryň dünýä ösüşine mynasyp goşant goşmak mümkinçiligini alýandyklarynyň subutnamasy bolup durýar. Türkmenistanyň Prezidentiniň Germaniýa Federatiw Respublikasyna, Awstriýa Respublikasyna eden resmi saparlary döwründe Berlin şäheriniň kaşan «Adlon» myhmanhanasynyň mejlisler zalynda geçen türkmen-german ykdysady forumynda nemes dilinde çykyş etmegi türkmen halkyny has-da buýsandyrdy we ýurdumyzda daşary ýurt dillerini, şol sanda nemes dilini öwrenýänlere giň mazmunly maksatnamalar arkaly öwrenmeklige täzeden bir itergi berdi. Her bir dili öwrenmek şol dilde gürlenilýän ýurt bilen doly tanyşmaklygy ýeňilleşdirýär, her ýylda geçirilýän onlarça halkara ylmy maslahatlaryň, festiwallaryň, sergileriň üsti bilen bizi dünýä tanatmaga, bize dünýäni tanamaga mümkinçilik döredýär.

Dünýäniň syýasy taýdan berk, durnukly, ykdysady taýdan ösen döwletleri bolan Günbatar Ýewropa döwletlerine, ABŞ, Ýaponiýa ýaly döwletlere seretseň, bu döwletlerde ylma-bilime, milli medeniýete, medisina ulgamyna berilýän üns we goýulýan sarpa in bir ýokary derejededir. Ýaş nesliň ylymly-bilimli bolmagy üçin, sagdyn, berk bedenli bolup ýetişmegi üçin edilýän alada artykmajy bilen öz netijelerini berýär. Şeýle ýurtlarda asudalyk, agzybirlik höküm sürýär, halkyň ýaşayyş derejesi yzygiderli ýokarlanýar.

Beýik Galkynyş eýýamynyň täze ideologiýasyny amala aşyrmakda milli medeniýetimiziň ösüşine güýçli itergi berilmegi Türkmenistan döwletiniň halkara abraýynyň artmagynyň we giňemeginiň ajaýyp simwolyna öwrüldi. Milli Liderimiziň yglan eden Açyk gapylar syýasaty döwletimiziň dünýäniň onlarça ýurtlary bilen döwletara hyzmatdaşlygyny has hem işjeňleşdirdi, dünýäde biziň ýurdumyza bolan gyzyklanma gün-günden artýar. Şu nukdaýnazardan Türkmenistanyň häzirki döwürdäki ösüşleri hem-de başdan geçirýän özgerişlikleri, onuň döwlet syýasatynyň ileri tutulýan ugurlary, bütin Ýer ýüzüniň halklarynyň parahatçylykly ýaşamagyna we netijeli hyzmatdaşlyk etmegine gönükdirilen halkara ähmiýetli öňe süren başlangyçlary barada ygtybarly maglumatlary bermekde daşary ýurt dilleriniň örän uly ähmiýeti bardyr. Döwlet derejesinde bilim syýasatynyň dünýä ülnülerine gabat getirilmegi üçin durmuşa geçirilýän reformalaryň yglan edilmegi bilen ýurdumyzda ýaş nesle dünýä derejesinde bilim bermek wezipesiniň durmuşa geçirilmeginiň berk esasy goýuldy.

Hormatly Prezidentimiziň bilim syýasatyny täze mazmun bilen baýlaşdyrmagy ýaş nesle dünýä derejesinde bilim-terbiýe bermek wezipesini durmuşa geçirmegiň, ýurdumyzy ösen tehnologiýaly ykdysadyýeti bolan döwlete öwürmegiň berk esasy bolýar.

S Ö Z B A Ş Y

Häzirki zaman nemes dili gelip çykyşy boýunça inlis, niderland (golland), friz, idiş, şwed, norweg, island, dat (daniýa) dilleri bilen bilelikde dünýä dilleriniň hindi-ýewropa maşgalasynyň german dilleri toparyna girýär. Beýle diýildigi bu dillerdäki sözleriň köpüsiniň ses galyplary, ýagny okalyp aýdylyşlary we many aňladyşlary boýunça ýakyndyklaryny görkezýär. Geliň, deňeşdirip göreliň: *nemes: Sonne inlis: sun golland: zon dat: solen şwed: solen*, bu sözleriň hemmesi hem “**gün**” diýen manyny aňladýar.

Nemes dili ykdysadyýetiň we ylmyň ösüş nukdaý-nazaryndan dünýä ýüzünde belli dilleriň biridir. Nemes diliniň halkara dil hökmündäki ähmiýeti geçen XX asyryň dowamynda üýtgeşmelere sezewar boldy. Dünýäniň in meşhur ylmy dili bolmakdan ol sebitdäki ykdysady dile öwrüldi. Nemes dili Germaniýa Federatiw Respublikasynda, Awstriýada, Şweýsariýa Konfederasiýasynda (fransuz, italýan we retoroman dilleri bilen bilelikde), Lihtenşteýnde, Lýuksemburgda (fransuz we lýuksemburg dilleri bilen bilelikde), Belgiýa Patyşalygynda (niderland we fransuz dilleri bilen bilelikde) resmi döwlet dili hökmünde ulanylýar. Bu dil Italiýanyň günorta Tirol welaýatynda hem italýan dili bilen bilelikde resmi dil bolup hyzmat edýär.

Dilçi alymlaryň soňky ýyllarda berýän maglumatlaryna

göra, dünýä ýüzünde 103 million adam nemes dilinde gürleýär we ony öz ene dili diýip hasap edýär. Elbetde, gürleýän adamlaryň sanyna görä hytaý dili dünýäde birinji orny eýeleýär, 1 milliarddan hem köp adam (diňe bir ýurtda) hytaý dilinde gürlese, 300 milliondan hem köp adam inlis dilini öz ene dili hasap edýär, emma inlis dili dünýäniň 63 ýurdunda resmi döwlet dili bolup durýar, şonuň üçin hem onuň halkara ähmiýeti has uludyr. Dünýä boýunça in meşhur hem uly hasap edilýän dillerde Ýer togalagynyň aglaba milleti gürleýär: ispan – 280 million, rus – 215 million, hindi-urdu – 200 million, indoneziýa – 200 million, arap – 150 million, portugal – 150 million, bengal – 145 million, ýapon – 115 million, nemes – 103 million, fransuz – 68 million. Dünýä dilleriniň ähmiýetini şol dilleri resmi döwlet dili diýip hasap edýän ýurtlaryň sany bilen hem kesgitlep bolar. Şu nukdaýnazardan inlis dili in ýaýran dildir. Fransuz dili 34, ispan dili 23, arap dili 22, nemes dili 7 ýurtda şeýle dil hasap edilýär, olar beýleki dillerden tapawutlylykda halkara dilleri hökmünde kabul edilýärler.

Diliň ykdysady güýji nukdaýnazaryndan nemes dili inlis we ýapon dillerinden soň dünýäde üçünji orny eýeleýär. Nemes dili ylmyň in öňdebaryjy dili diýlip hasap edilýär, sebäbi dünýä boýunça bu dilde inlis dilinden soň köp ylmy edebiýatlar çap edilýär. ABŞ-da bolsa himiýa dersini nemes dilinde çykan okuw kitaby boýunça öwrenýärler. Biziň asyrymyzda Germaniýa Federatiw Respublikasyna ylmyň ähli pudaklary boýunça bilim almaga münlerçe adamlar gelýärler. Ylmy makalalaryň çap ediliş nukdaýnazaryndan nemes dili dünýä boýunça in öňdäki orny eýeleýär, hatda inlis dilinde hem şeýle köp makalalar çap edilmeýär.

Nemes dilinde oňat gürläp bilmegi öwrenmek üçin ilki

bilen elipbiýiň harplarynyň dogry okalyşyny, sesleriň we olaryň düzýän sözleriniň dogry aýdylyşyny bilmeli. Diňe ses ulgamyny özleşdireniňden soň sözleri manylary bilen bilelikde ýat tutmaly, grammatikanyň ýönekeý soraglaryna düşünmeli, ýagny sözleri düşümlerde, ýöňkemelerde, zamanlarda üýtgedip bilmegi başarmaly. Nemes dilinde basym mydama birinji bogna düşýär, diňe aýrylmaýan pristawkaly (**be-, ge-, er-, ver-, zer-, emp-, ent-, miss-**) sözlerde basym ikinji bogna, ýagny asyl sözüň birinji bognuna düşýär. Daşary ýurt dillerinden nemes diline geçen sözlerde hem basym üýtgäp biler: ***Student, Demokratie.***

Nemes diliniň elipbiýinde 29 sany harp bolup, olar bilen 5 sany çekimli ses we 24 sany hem çekimsiz ses, 3 sany diftong – bir bogunda gelyän iki sesden ybarat çylşyrymly ses birligi aňladylyp bilinýär.

Nemes dilinde çekimli sesler türkmen dilindäki ýaly uzyn we gysga aýdylýarlar, olaryň bu häsiýeti sözleriň manylarynyň üýtgemegine getirip bilýär.

Daşary ýurt dili öwrenilende gepleşikde sözleriň hakyky aýdylyşyny, sözlemleriň dogry heň bilen aýdylmagyny gazanmaga dyrjaşmaly. Munuň üçin biz sizi şu aşakdaky maslahatlara eýermäge çagyryrys:

1. Sesleriň hakyky nemesçe ýaňlanmagyny gazanmak üçin her bir seslere degişli gönükmeleri birnäçe gezek gaýtalaň, ilki haýal, howlukman, soň ýuwaş-ýuwaşdan çaltrak, tä sözleri dogry, hakyky nemes dilinde aýdylyşy ýaly aýdýançaňyz, gaýtalap gaty ses bilen okaň, öz sesiňize özüňiz gulak goýuň. Radioda, telewideniýede mümkinçilik bar ýagdaýynda nemes dilinde gepleşikleri, magnit kassetalaryny, disklerini diňläň, aýdylmasy kyn bolan seslere aýratyn üns beriň, sözlemleriň aýdylyş heňlerini

aýratyn üns berip diňläň. Magnitofon bar ýerde gönükmeleri birnäçe gezek diňläp, soň özbaşdak gaýtalaň.

2. Gysgajyk gepleşikleri, dialoglary ýat tutmak has hem peýdalydyr. Ilki şol dialogy birnäçe gezek gaty ses bilen okamaly we diňe şondan soň ony ýat tutmaga girişmeli. Daşýndan gaty ses bilen kiçijik tekstleri okamak sesleriň dogry aýdylmagyny gazanmakda iň oňat usullaryň biridir.

3. Sesleriň dogry aýdylyşyny öwreneniňizden soň leksikanyň, ýagny sözleri manysy bilen öwrenmegiň üstünde köp işlemeli. Sözleri öwrenmek üçin birnäçe usullardan peýdalanýarlar: käbir adamlar sözleri eşidip, diňläp, olary birnäçe gezek gaýtalap-gaýtalap okap ýat tutýarlar; käbir adamlar bolsa olary içinden okap, şol bir wagtyň özünde hem gözleri bilen ýazylan zady görüp öwrenýärler; käbir adamlar üçin bolsa sözleri göçürüp alyp ýazanlaryndan soň, olary ýat tutmak has aňsat düşýär. Eger-de deň ölçegde dörtburç edilip kesilen kagyz bölejikleriniň bir ýüzüne nemesçe sözi, arka ýüzüne bolsa ol sözüň türkmen dilindäki terjimesini hem degişli mysallary ýazyp, sözleri manylary bilen öwrenmeklik, olary gaýtalap öz bilimiňizi barlamaga uly kömek berýär.

4. Sözleri özara baglanyşdyryp sözlemlerde dogry ulanyp bilmek üçin ilki bilen hökman nemes diliniň ýönekeý grammatikasyny okap öwreniň. Şonuň üçin hem grammatikanyň her bir kadasyny üns berip okaň, olaryň sözlemlerde amal edilişini dogry öwreniň. Hökmany suratda atlaryň, sypatlaryň düşümlerde, işlikleriň dürli zamanlarynyň ýöňkemelerinde üýtgeýişlerini gowy bilmek üçin ýat tutuň.

5. Nemes dilinde ähli **atlaryň** olaryň sözlemiň önünde, ortasynda ýa-da soňunda gabat gelýändigine garamazdan, baş harp bilen ýazylýandygyny unutmaň.

6. Nemes dilinde işlikleriň manysyny bilmek üçin sözlüklerden

gözläniňizde olaryň terjime we beýleki sözlüklerde diňe nämälim galypda (formada) berilýändigini ýatda saklaň. Şonuň üçin hem olary terjime edeniňizde haýsy zamanda gelyändiglerine üns beriň.

7. Nemes gepleşik dilinde oňat gürläp bilmek üçin gepleşik sözlüklerinden peýdalanyň, olarda berilýän iki ýa-da birnäçe adamyň arasyndaky gepleşikleri ýat tutuň.

NEMES DILINIŃ ELIPBIÝI

DAS DEUTSCHE ALPHABET

A a	[a:]	J j	[jot] [<i>yot</i>]	S s	[ɛs] [<i>es</i>]
Ä ä	[ɛ] [<i>ä</i>]	K k	[ka:]	T t	[te:]
B b	[be:]	L l	[ɛl] [<i>el</i>]	U u	[u:]
C c	[tse:]	M m	[ɛm] [<i>em</i>]	Ü ü	[y:] [<i>ü</i>]
D d	[de:]	N n	[ɛn] [<i>en</i>]	V v	[fau]
E e	[e:]	O o	[o:]	W w	[ve:]
F f	[ɛf] [<i>ef</i>]	Ö ö	[ö:]	X x	[iks]
G g	[ge:]	P p	[pe:]	Y y	[ypsilon] [<i>ippsilon</i>]
H h	[ha:]	Q q	[ku:]	Z z	[tset]
I i	[i:]	R r	[ɛr] [<i>er</i>]		

NEMES DILINIŇ ELIPBIÝINIŇ HARPLARYNYŇ AÝDYLYŞ WE OKALYŞ DÜZGÜNLERI

1. Nemes diliniň çekimli sesleri

Nemes dilinde *Aa, Ää, Ee, Ii, Oo, Öö, Uu, Üü, Yy* çekimli sesleri edil türkmen dilindäki ýaly **uzyn** we **gysga** çekimlilere bölünýärler, olaryň bu häsiýeti sözleriň manylaryny tapawutlandyryşlar: **türkmençe: çal - ça:l, aşyk - a:şyk; nemesçe: We:g (ýol) – weg (aýryl, çekil), Lied [li:t] (aýdym) - Lid [lit] (gabak).** Türkmen we rus dillerinden tapawutlylykda nemes diliniň çekimli sesleri sözün ýa-da asyl sözün başynda has güýçli bölünip-bölünip aýdylýarlar. Uzyn çekimliler has dartgynly we depginli aýdylýp, özüleriniň şol bir häsiýetlerini üýtgetmän saklaýarlar, şonuň üçin hem çekimli sesiň yzyndan gelýän çekimsiz ses biraz arakesmeden soň aýdylýar. Türkmen dilinden tapawutlylykda, nemes dilinde çekimli sesleriň uzyn aýdylmagy köplenç ýagdaýlarda ýazuwda aňladylyp bilinýär: **a)** harp goşalandyrylyp ýazylýar: **Saal, Boot; b)** çekimli sesi aňladýan harpyň yzyndan **h** harpy ýazylýar: **sehen, Uhr, nah; ç) i** harpyndan soň **e** harpy gelse **i** uzyn aýdylýar. Çekimli sesleriň uzyn aýdylmagynyň birnäçe kadalaryny tapawutlandyryp bolýar:

a) Sözlerdäki açyk bogunlarda: **Name (at), Knabe (oglan), Vater (kaka).**

b) Goşulma goşanyňda açyk bogna öwrülýän bogunlarda:

Tür (gapy) – **Türe** (gapylar), **Tag** (gün) – **Tage** (günler), **Weg** (ýol) – **Wege** (ýollar); Şeýle ýagdaýlarda çekimli sesi aňladýan harpyň yzyndan diňe bir çekimsiz ses gelýär.

ç) Eger-de sözlerde çekimli sesi aňladýan harplar goşalandyrylyp ýazylan bolsa, onda olaryň diňe biri uzyn çekilip aýdylýar: **Haar** (saç), **Boot** (gaýyk), **Tee** (çay), **Meer** (deňiz), **See** (köl).

d) Eger-de çekimli sesi aňladýan harpyň yzyndan **h** harpy, onuň yzyndan hem **l**, **m**, **n** çekimsizleri gelse, onda çekimli ses uzyn aýdylýar, şeýlelikde, sözüň ortasyndaky **h** harpy okalmaýar: **Stahl** (polat), **Ruhm** (şöhrat), **Sohn** (ogul), **fahren** (ulagly gitmek).

e) **I** (**i**) harpy **e** harpy bilen goşulyp ýazylyan sözlerde ol mydama uzyn çekilip aýdylýar: **Lied** (aýdym), **Sieg** (ýeňiş).

f) Eger-de çekimli sesi aňladýan harpyň yzyndan iki ýa-da ondan hem köp çekimsiz harp gelse, onda çekimli ses gysga aýdylýar: **Held** (gahryman), **hell** (ýagty), **oft** (köplenç), **fällt** (gaçýar).

g) Türkmen we rus dillerinden tapawutlylykda nemes dilinde [E] sesi üç görnüşde gabat gelýär: 1. Açyk ses görnüşinde ol türkmen dilinde *erik*, rus dilinde *элекмпук* sözleriniň birinji sesi ýaly aýdylýar (**Bär** (aýy), **Änderung** (üýtgetme), **Ernte** (hasyl)); 2. Ýapyk ses görnüşinde ol, esasan, uzyn aýdylanda eşidilýär, türkmen dilinde *meý*, *zeý*, *teý* sözlerinde soňky iki sesiň okalyşy ýaly okalýar **Weg** (ýol), **gehen** (gitmek), **Erde** (ýer, toprak). Ýapyk [E] sesini dogry okamagy öwrenmek üçin onuň yzyndan türkmen dilindäki [Ý] sesi bar ýaly edip okamaly. 3. Basym düşmeýän bogunlarda [E] sesi öz häsiýetlerini ýitirýär we gysgajyk görnüşde türkmen dilindäki [Ä] ýaly aýdylýar. **Bitte** (haýyş), **kommen** (gelmek) ýaly sözlerde basym birinji bogna düşýär we şol sebäpli ikinji bogundaky **e** sesi gysga aýdylýar, **kommen** sözünde bolsa ikinji bogny **e** sesi ýok ýaly okasaňyz has dogry bolar.

h) Elipbiýdäki **Yy** (**ipsilon**) harpy, esasan, grek, latyn dillerinden nemes diline geçen sözlerde gabat gelýär hem-de

uzyn we gysga [ü] sesi görnüşinde okalýar: **Physik** (fizika), **Lyrik** [l^ü:rik] (şygryýet).

i) Nemes dilinde **Ää, Öö, Üü** harplary **Umlaut** adalgasy bilen atlandyrylýar, bu adalga **Laut** (ses) diýen nemes sözi we **um** prefiksi (sözüň önünden goşulýan goşulma) bilen ýasalyp **Aa, Oo, Uu** harplarynyň aňladýan sesleriniň üýtgeýändigini görkezýär. **Ää** harpy açyk çekimli sesi aňlatmak bilen türkmen dilindäki **erik, ekin, elek, eýýam**, rus dilindäki **электрик, экзамен, этаж** sözlerindäki baş harpyň okalyşy ýaly okalýar: **Bär** (aýy), **Schäfer** (çopan), **allmählich** (ýuwaş-ýuwaşdan), **Ära** (döwür, eýýam). **Öö, Üü** harplary türkmen diliniň elipbiýindäki **Öö, Üü** harplarynyň okalyşy ýaly okalýarlar, rus dilinde bu sesler bolmaýar: **Öde** (çöl, ýürekgysgynç ýer), **fröhlich** (şatlykly), **gehören** (degişli bolmak), **Übung** (gönükme), **Mühe** (azap), **früh** (ir).

j) Nemes dilinde basym düşmeýän bogunlardaky çekimli sesler reduksiýa sezewar bolýarlar, ýagny öz häsiýetlerini ýitirip gowşak, üýtgedilip aýdylýarlar. Şeýle ýagdaýlarda işlikleriň soňky bogunlarynda gelýän **e** sesi tas okalmaýan ýaly bolup eşidilýär, meselem, **leben** (ýaşamak), **gehen** (gitmek), **stehen** (durmak) sözleriniň soňky bognuny **e** harpy ýok ýaly okalsa, söz has dogry okalar.

2. Nemes diliniň diftonglary

Bir bogunda iki sany çekimli sesiň gelmegi diftong emele getirýär. Nemes dilinde üç sany diftong bolup, olar goşa harplar bilen aňladylýarlar:

1. [aý] diftongy ýazuwda üç hili aňladylyp bilinýär: **ei Stein** (daş), **ai Mai** (maý), **ay Bayern** (Bawariýa). Türkmen dilinde bu diftongyň okalyşy **aý** sözüne meňzeş.

2. [au] diftongy [a] hem gaty gysga aýdylýan [u] seslerinden ybarat bolup, nemes dilinde **au** görnüşinde ýazylýar: **Haus** (öý), **Baum** (agaç). Türkmen dilinde bu diftongyň aýdylyşyna dogry

düşünmek üçin *Tawus*, *gawun* sözlerini **w** harpy ýok hasap edip okap görüň.

3. [oý] diftongy ýazuwda iki hili berilýär: **eu heute** (şu gün), **äu läuten** (jaň kakmak). Onuň aýdylyşy türkmen dilinde **oý** sözünüň aýdylyşyna meňzeş.

Diftonglar iki sesden ybarat bolandygy üçin, olaryň biri bogunda esasy bogun dörediji ses bolup, beýlekisi örän gowşak eşidilýän bogun döretmeýän sesdir.

3. Nemes diliniň çekimsiz sesleri

Nemes diliniň elipbiýinde **Bb, Cc, Dd, Ff, Gg, Hh, Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Pp, Qq, Rr, Ss, Tt, Vv, Ww, Xx, Zz** harplary çekimsiz sesleri aňladýarlar. Emma nemes dilinde çekimsiz sesleriň sany çekimsiz harplaryň sanyndan has köpdür. Eger-de türkmen dilinde, esasan, her bir ses elipbiýde bar bolan bir harp bilen aňladylýan bolsa, nemes dilinde bir harp iki sesi ýa-da iki ýa-da ondan hem köp harplaryň birleşmesi bir sesi aňladyp gelýär: **Ss** harpy [s] we [z] seslerini, **Cc** harpy rus dilindäki [ц] we [к] seslerini, **Vv** harpy [f] hem [w] seslerini aňlatsa, **sch** harplaryň birleşmesi [ʃ] sesini, **tsch** harplaryň birleşmesi [ç] sesini, **ch** harplaryň birleşmesi sözleriň ortasynda [h], käbir sözlerde bolsa [k], alynma sözlerde [ç] sesini, **ng** harp birleşmesi [ŋ] sesini aňladýarlar. **Qq** harpy özbaşdak harp görnüşinde elipbiýde berilse-de, ol diňe **u** harpy bilen birleşip gelýär we [kw] diýlip okalýar. Nemes diliniň elipbiýinde hem **Kk**, hem **Ss** harplary bolsa-da, elipbiýde ýene-de **ks** diýlip okalýan **Xx** harpy hem berilýär, **chs** harplaryň birleşmesi hem **ks** diýlip okalýar. Şonuň üçin hem çekimsiz harplary dogry okap bilmegiňiz üçin size gerek bolan düzgünleri hödürleýäris:

1. b, d, g açyk çekimsizleri nemes dilinde sözün ýa-da bognuň soňunda, şeýle hem dymyk çekimsizleriň önünden gelse, dymyk **p, t, k** seslerine öwrülýärler:

Abbild [*apbilt*] (*portret*), **geben – gab** [*gap*] (*bermek*), **Rad** [*rat*] (*tigir*), **Burg** [*burk*] (*köşk, şäher*), **Obst** [*opst*] (*miwe*).

2. **h** harpy sözün ortasynda çekimli sesden soň gelse okalmaýar, ol öňünden gelýän çekimli sesiň uzyn aýdylma-lydygyny aňladýar: **Fahne** [*fa:ne*] (*baýdak*), **Sohn** [*zo:n*] (*ogul*). Eger-de **h** harpy ýapyk **e** sesinden soň gelse, onda **h** harpynyň deregine **ý** harpy bar ýaly okasaňyz, [**e**] sesini dogry okamaga kömek eder: **gehen** [*ge:ýen*] (*ýöremek, gitmek*) **sehen** [*ze:ýen*] (*görmek, seretmek*). Türkmen dilinde sözün ortasynda **h** harpy gelýän adam, şäher, derýa we ş.m. atlaryny nemes dilinde dogry ýazmak üçin **ch** harp birleşmesi ulanylýar: **Achmet, Suchan, Tachyr**.

3. Goşalandyrylyp ýazylýan çekimsiz sesleriň diňe biri okalýar: **Bett** [*bet*] (*düşek*), **Sonne** [*zone*] (*gün*), **Kamm** [*kam*] (*darak*).

4. Nemes diliniň elipbiýinde **Şş** harpy ýok, emma gepleşik dilinde [**ş**] sesi weli bar, bu ses üç harpyň birleşmesi, ýagny **s, c, h** harplary bilen **sch** görnüşinde aňladylýar: **Schule** [*şule*] (*mekdep*), **Tisch** [*tis*] (*stol*). Başga daşary ýurt dillerinden, meselem, fransuz dilinden nemes diline geçen sözlerde [**ş**] sesi **ch** harp birleşmesi bilen hem aňladylýar: **Champagner** [*şampanyé*] (*şampan çakyry*), **Champignon** [*şampinyon*] (*şampinyon kömelegi*), **Chef** [*şef*] (*başlyk*).

5. Nemes diliniň elipbiýinde **Çç** harpy hem ýok, emma [**ç**] sesi weli bar, bu ses nemes diliniň sözlerinde dört sany – **t, s, c, h** harp bilen **tsch** harp birleşmesi görnüşinde aňladylýar: **Tscheche** [*çehe*] (*çeh*), **Klatsch** [*klaç*] (*gybat*).

Nemes diline beýleki dillerden geçen alynma sözlerde bu ses **ch** harp birleşmesi bilen hem aňladylýar: **Champion** [*çempion*] (*çempion*), **Chili** [*çili*] (*ajy gyzyl burç*), **Chilene** [*çilene*] (*çilide ýaşayan adam*).

6. Nemes elipbiýindäki üçünji harp **Cc** özbaşdak aýdylanda rus dilindäki **Цц** harpynyň okalyşy ýaly okalýar, emma bu harpyň

nemes sözlerinde ulanylýan ýeri gabat gelmeýär, ol, esasan, daşary ýurt dillerinden nemes diline geçen sözlerde ýazuwda ulanylyp, kä sözlerde **u** (**CD-Platte** – *kompakt-disk*, **Celsius-selsiý**), kä sözlerde **k** (**Cafe** – *kafe*, **Camping-kemping**), kä sözlerde bolsa ç görnüşinde (**Cembalo-klawesin**, **Cello-wiolonçel**) okalýar.

7. **Sp, st** harp birleşmeleri sözüň başynda gelseler **sp, st** diýlip okalýarlar: **Spiel** [*spi:l*] (*oýun*), **Student** [*student*] (*talyp*).

8. Elipbiýde görkezilen **Qq** harpy özbaşdak ulanylmaýar, ol **u** harpy bilen harp birleşmesini emele getirip, **kw** (rus dilinde **кв**) diýlip okalýar: **Quelle** [*kwele*] (*çeşme*), **quälen** [*kwelen*] (*horlamak*).

9. Nemes dilinde **f, v, ph** harplary belli ýagdaýlarda meňzeş okalýarlar. Sözleriň köpüsi, esasan, **f** harpy bilen ýazylýarlar: **Faden** (*sapak*), **fallen** (*aşak geçmek*), **frei** (*azat*). Az sanly sözler **v** harpy bilen ýazylýarlar: **Vater** (*kaka*), **Vogel** (*guş*), **viel** (*köp*), **vier** (*dört*). Başga dillerden nemes diline geçen sözlerde **v** harpy rus dilindäki **в** harpy ýaly okalýar: **Universität**, **Vulkan**, **Verb** (*işlik*), **Vase**, **Vatikan**, **Vene** (*damar*), **Ventil** (*klapan*). Käbir alynma sözlerde **v** harpy **f** görnüşinde hem okalýar: **Nerv**, **Vers** (*goşgy*). Grek-latyn dillerinden nemes diline geçen sözleriň hemmesinde **ph** harp birleşmesi **f** diýlip okalýar: **Telephon**, **Telegraph**, **Philipp**.

10. Bir morfemada **chs** harp birleşmesi **ks** diýlip okalýar: **Achsel** (*egin*), **sechs** (*alty*), **Wuchs** (*boý*).

11. Elipbiýdäki **Ss** harpy nemes dilinde iki sesi aňladyp gelýär. Çekimli sesleriň öňünde *we* arasynda, bognuň başynda hem **n, r, l, m** sonor seslerinden soň çekimli ses gelse, aýyk çekimsiz **z** diýlip okalýar: **Sahne** (*gaýmak*), **Rose** (*bägül*), **Börse** (*birža*), **sausen** (*galmagal etmek, sygyrmak*), **Sack** (*halta*). Beýleki ýagdaýlarda **S** görnüşinde okalýar: **Szene** (*sahna*), **Tageslicht** (*gündizlik, ýagtylyk*), **fest** (*berk*), **Knospe** (*pyntyk*).

12. **-ti-** harp birleşmesinde **t** harpy sözüň ortasynda rus dilindäki **u** harpy ýaly okalýar: **Revolution**, **Adoption** (*ogullyk, gyzlyk alma*).

13. Gg harpy başga dillerden nemes diline geçen sözleriň käbirinde [ž] (**Genie**-*geniý*, *akyldar*, **genieren**-*utanmak*), käbirinde bolsa [j] (**Gin**-*içgi*) diýlip okalýar. **Jj** harpy bilen şeýle hem [ž] (**Jalousi** – *žalýuz*) we [j] (**Jazz** - *jaz*, **Jam** – *mürepbe*, **Jumper** – *ýyly eşik*) sesleri aňladylýan sözler hem gabat gelýär.

14. –ig söz ýasaýjy goşulmasyndaky **g** harpy sözüň soňunda rus dilindäki **хумия** sözünüň baş harpynyň okalyşy ýaly okalýar: **richtig** (*dogry*), **wichtig** (*möhüm*).

15. ng harp birleşmesi türkmen dilindäki [ň] sesi ýaly okalýar: **lang** (*uzyn*), **bringen** (*getirmek*). **N** harpy sözüň öňünde we ortasynda **k**, **ks** we **x** harplarynyň öňünden, **g** we **qu** harplarynyň öňünde sözüň ortasynda gelse [ň] diýlip okalýar: **Enkel** (*agtyk*), **links** (*çep*), **Sphinx**, **Angina**.

16. Nemes dilinde hem [h] sesi türkmen dilindäki ýaly durýan ornuna baglylykda üç hili görnüşde gelýär, nemes dilinde olar **Hauch-Laut** (*hauh-laut*), **Ich-Laut** (*ih-laut*) we **Ach-Laut** (*ah-laut*) diýlip atlandyrylýarlar. **Hauh-laut** sesi diňe sözüň başynda gelip, **Hh** harpy bilen aňladylýar, bu ses emele gelende öýkenden çykýan howa akymy öz ýolunda hiç hili päsgelçilige gabat gelmeýär we ol türkmen dilindäki **howa** sözünüň baş harpynyň okalyşyna meňzeş okalýar: **Haus** (*öý*), **Hand** (*el, gol*), **hell** (*ýagty*), **heute** (*şu gün*).

17. Ich-laut sesi ýazuwda **ch** harp birleşmesi bilen aňladylyp, bu harp birleşmesiniň öňünden inçe (dar) çekimli sesler ýa-da bu sesler **l**, **m**, **n**, **r** sonor sesleri bilen gelseler, ol örän ýumşak okalyp rus dilinde **хумия** sözünüň baş harpynyň okalyşyna meňzeş bolýar: **Licht** (*ýagty*), **Milch** (*süýt*), **nicht** (*ýok, däl*), **Recht** (*hukuk*), **Pech** (*şowsuzlyk*), **Märchen** (*erteki*), **schlecht** (*erbet, ýaman*), **herrlich** (*ajaýyp*), **reichen** (*bermek, uzatmak*).

18. Ach-laut sesi hem ýazuwda **ch** harp birleşmesi bilen aňladylýar, ýöne eger *ih-laut* sesi inçe çekimlilerden soň emele gelýän bolsa, *ah-laut* sesi **ch** harp birleşmesiniň öňünden ýogyn (giň) çekimli sesleri aňladýan **a**, **o**, **u** harplary gelen wagty döräp,

ol türkmen dilindäki *gahryman, ahmyr, tohum, Nuh* sözlerindäki **h** harpynyň okalyşyna meňzeş bolýar: **Bach** (*akaryap*), **Sache** (*zat*), **hoch** (*ýokary, beýik*), **Woche** (*hepde*), **Buch** (*kitap*), **suchen** (*gözlemek*).

19. ck harp birleşmesi sözleriň ortasynda ýa-da soňunda gelip **k** diýlip okalýar: **backen** (*bişirmek*), **Sack** (*halta*), **Ecke** (*jaýyň burçy, çüňki*).

20. Nemes diliniň elipbiýindäki **Ww** harpy türkmen diliniň elipbiýindäki **Ww** harpynyň aňladýan sesini aňlatman, rus diliniň elipbiýindäki **Bb** harpynyň aňladýan sesine meňzeş sesi aňladýar: **Welt** (*dünyä*), **Winter** (*gyş*), **Wort** (*söz*), **Wald** (*tokaý*), **wohnen** (*ýaşamak*), **wichtig** (*möhüm*). Bu ses emele gelende ýokarky dodak bilen aşaky dişler biri-birine degýärler.

21. Nemes diliniň elipbiýindäki **Zz** harpy rus diliniň **Цц** harpynyň okalyşy ýaly okalýar, bu ses türkmen diliniň hakyky öz sözlerinde gabat gelmän, diňe rus diliniň üstünden geçen alynma sözlerde bolýar we türkmen diliniň ýazuwynda **Ss** harpy bilen aňladylýar: **Zahn** (*diş*), **Zeit** (*wagt, döwür*), **Zimmer** (*otag*), **Zement** (*sement*), **Ziege** (*geçi*), **Zeus** (*Zews*), **Zink** (*sink*), **Zigeuner** (*sygan*). Söz soňunda **tz** harp birleşmesi hem **z** diýlip okalýar: **Platz** (*meýdan*).

22. Nemes diliniň elipbiýindäki **Rr** harpy öz ornuna görä üç hili görnüşde okalyp, her gezek sesler biri-birinden tapawutlanýarlar: a) bognuň başynda we çekimsizlerden soň türkmen dilindäki **r** harpynyň okalyşy ýaly okalýar: **rot** (*gyzyl*), **brennen** (*ýanmak*), **Rat** (*geňeş, maslahat*), **trennen** (*aýyrmak*). b) sözün soňunda we çekimsizleriň önünden gelse, tas titremeýän **r** sesi aýdylýar: **stark** (*güýçli*), **Natur** (*tebigat*), **Werk** (*eser*). ç) basym düşmeýän – er goşulmasynda tas **ea** çekimli sesleri ýaly okalýar: **Lehrer** (*mugallym*), **Arbeiter** (*işçi*).

23. Nemes dilinde **Dd, Tt** harplarynyň aňladýan sesleri türkmen dilindäki **Dd, Tt** harplarynyň aňladýan seslerinden tapawutlanýarlar. Eger türkmen dilinde bu sesler diliň ujunyň

ujypsyz böleginiň ýokarky we aşaky dişleriň arasyna girmegi bilen emele gelýän bolsa, nemes dilinde diliň uýy ýokary galyp, alyn dişleriň etine (alweola) degýär.

24. Nemes diliniň elipbiýindäki **Xx** harpy [iks] diýlip atlandyrylýar we sözlerde gabat gelende **ks** görnüşinde okalýar. Bu harp sözüň başynda örän seýrek gelýär, esasan, alynma sözlerde gabat gelýär: **Fax** (faks), **Xenon** (ksenon), **Xsylophon** (ksilofon). Bu harp sözüň ortasynda ýa-da soňunda has köp ulanylýar: **Axt** (palta), **Box** (boks, gapyrjak, zat goýulýan ýer), **boxen** (bokslaşmak), **Toxin** (awy).

25. Türkmen dilindäki has we geografiki atlary nemes we rus dillerinde, şeýle hem nemes dilindäki has we geografiki atlary türkmen we rus dillerinde dogry ýazmak üçin şu aşakdaky transliterasiýa belgilerini, ýagny üç dilde harplaryň we olaryň aňladýan degişli sesleriniň gabat geliş düzgünlerini hödürleýäris:

Türkmen	Rus	Nemes	Türkmen	Rus	Nemes	Türkmen	Rus	Nemes
Aa	Aa	Aa	Ll	Лл	Ll	Ww	Вв	Ww,v
Bb	Бб	Bb	Mm	Мм	Mm	Yy	Ы	Yy
Çç	Чч	C,Tsch	Nn	Нн	Nn	Ýý	Йй	Jj
Dd	Ää	Dd	Ňň	нг	ng,nk	Zz	Çç	Ss
Ee	Ýý	Ee	Oo	Oo	Oo	ýe	Ee	je
Ää	ae	Ää	Öö	oe	Öö	ýo	Ёё	jo
Ff	Фф	Ff	Pp	Пп	Pp	ýu	Ю	ju
Gg	Гг	Gg	Rr	Рр	Rr	ýa	Яя	ja
Hh	Xx	Hh	Ss	Сс	Ss	s,ts	Öö	Zz
Ii	Ии	Ii	Şş	Шш	sch	şş	Щ	schsch
Jj	äж	g, j	Tt	Ňň	Tt	aý	ай	ei
Žž	Жж	g, j	Uu	Уу	Uu	oý	ой	eu,äu
Kk	Кк	Kk	Üü	уе	Üü	au	ay	au

Lange Vokale

[a, ä, e, i, o, u]

Uzyn çekimliler

1. *Lautzeichen* (Sesleriň okalyşy)
2. *Schriftzeichen* (Sesleriň ýazylyşy)
3. *Übungswörter* (Sözler)

1	2	3
a:	a	Tag, Glas, Name, Abend, aber, Vater, Tat, Ader, Atem <i>Ýatda saklaň: Çekimli sesiň zyzndan diňe bir çekimsiz ses gelse ýa-da goşulma goşulsa, açyk bogna öwrülýän bogunlarda çekimli ses uzyn aýdylýar.</i>
a:	aa	Aal, Haar, haarig, Paar, Saal, Saat, Waage, waagerecht <i>Ýatda saklaň: Nemes dilinde çekimli sesleri aňladýan harplar goşalandyrylyp ýazylanda, olaryň diňe biri uzyn çekilip aýdylýar.</i>
a:	ah	Ahn, Bahn, Fahne, fahren, Hahn, kahl, lahm, Sahne <i>Ýatda saklaň: h harpy sözüň ortasynda gelse okalmayär; ol diňe önündäki harpyň aňladýan sesiniň uzyn aýdylmalydygyny görkezýär.</i>
e:	e	eben, Feder, geben, heben, kleben, leben, Regen, Weg
e:	ee	Tee, Beere, Beet, Heer, leer, Meer, See, Seele, Seemann
e:	ee	dehnen, Ehe, Ehre, fehlen, gehen, kehren, lehren, zehn <i>Ýatda saklaň: Nemes dilindäki ýapyk e sesini onuň zyznda (esasan hem, eh harp birleşmesinde) ý sesi bar ýaly edip</i>

		<i>okasaňyz has dogry bolar. Bu ses aýdylanda agzyň gerimi (ýagny ýokarky we aşaky dodagynyň arasy) kiçi (örän golaý) bolup, dodaklaryň güýçli yza çekilýär. Türkmen dilinden tapawutlylykda nemes dilinde [e] sesi üç görnüşde gabat gelýär: 1) açyk ses 2) ýapyk ses 3) basym düşmeýän bogunda gelýän gowşak ses.</i>
E:	Eä	Bär, Gläser, Läden, Räte, Säge, sich schämen, tätig, Väter
E:	äh	gähnen, Hähnchen, lähmen, mähen, wählen, zählen <i>Ýatda saklaň: Nemes dilindäki açyk ä sesi türkmen dilindäki erik, ertir, rus dilindäki эра, электрик sözleriniň birinji harpynyň okalyşy ýaly okalsa dogry bolar. Ýapyk e sesinden tapawutlylykda, bu ses aýdylanda agzyň gerimi giň bolýar; ýagny ol giň açylyp dodaklaryň biri-birinden has daşlaşýarlar.</i>

i:	i:	Biber, Berlin, Kino, Lid, Mimik, Risiko, Titel, wir
i:	ie:	Brief, die, dieser, Fieber, hier, Liebe, Lied, studieren, wie
i:	ih:	Ihnen, ihr, ihm, ihn
o:	o:	Brot, Boden, holen, Honig, Losung, Monat, Mond, rot, Ton
o:	oo:	Boot, Moor, Zoo, Zoologie
o:	oh:	bohren, Fohlen, Kohle, Mohn, Ohr, Sohn, wohnen

u:	u:	Bluse, Buch, gut, besuchen, Hut, Kugel, Natur, Ufer, Zug
u:	uh:	Uhr, Stuhl, Schuh, Ruhe, ruhig, Ruhm, Kuh, Huhn, Fuhre

<p>Ýatda saklaň: Her bir sözde bir bogun aýratyn bölünip aýdylyp, ol beýleki bogunlara garanda has düşnükli, uzyn we owazly ýaňlanýar. Sözdäki bognuň şeýle aýdylmagyny görkezýän ses hadysasyna basym diýilýär. Nemes dilinde basym, esasan, asyl sözüň birinji bognuna düşýär. Aýrylýan prefiksli sözlerde basym prefikse düşýär, aýrylmaýan prefikse basym düşmeýär. Alynma sözlerde basym, köplenç, soňky bogna düşýär.</p>		
<p>Kurze Vokale [a, ä, e, i, o, u] Gysga çekimliler</p>		
a	a	Arbeit, Ball, danke, Hans, Fach, Gans, Jacke, Mann, Tasse
E	e	Ecke, elf, es, fertig, Fest, Grenze, kennen, Lerche, Mekka
E	ä	ärgern, dämpfen, färben, Gänse, Händler, Kälte, Männer
		<p>Ýatda saklaň: bu ýerde e, ä harplary gysga açyk e bolup okalýarlar. Bu sesiň uzyn aýdylýany diňe ä harpy bilen, gysga aýdylýany bolsa hem ä hem e harplary bilen aňladylyp bilinýärler.</p>
ý	e	bekommen, arbeiten, danke, Katze, lesen, sehen, wohnen
		<p>Ýatda saklaň: Basym düşmeýän bogunda (esasan hem iň soňky bogunda) e sesi öz häsiýetini ýitirýär, ýagny örän goşşak aýdylýar, şonuň üçin hem ol ýok ýaly okalsa ýa-da türkmen dilindäki ä sesiniň örän gysga görnüşi ýaly okalsa, has dogry bolar. Birinji sözdäki be- aýrylmaýan prefiksde (sözüň önünden goşulýan söz ýasaýjy goşulmada) basym düşmeýäni üçin e mydama şeýle okalýar.</p>

i	i	Blick, Fisch, in, bin, bist, ist, Kind, Kinder, Milch, Tisch
o	o	Doktor, folgen, Holz, Komma, Kompott, Nord, Post, Volk
u	u	Hund, und, Mund, Butter, Duft, Fuss, Punkt, Rundfunk

Ýatda saklaň: Çekimli sesler (açyp bolmaýan) ýapyk bogunlarda, şeýle hem eger olardan soň iki ýa-da köp çekimsiz sesler gelse, gysga aýdylýarlar.

Guten Morgen! *Ertiriň haýyr!*

Guten Tag! *Salam!*

Guten Abend! *Agşamyň haýyr! Giç ýagsy!*

Gute Nacht! *Gijäň rahat!*

Auf Wiedersehen! *Sag bol(uň)!! Hoş gal(yň)!*
Görüşýänçäk!

Guten Tag. Ich bin Helmut Haas. Salam. *Meniň adym Helmut Has. (Men Helmut Has).*

Wie heissen Sie? *Siziň adyňyz näme?*

Wie heisst du? *Seniň adyň näme?*

Ich heisse Kijas Agajew. Ich bin Kijas Agajew. *Meniň adym Kyýas Agajew.*

Und wie heisst du? *A seniň adyň näme?*

Mein Name ist Kowus Agajew! *Meniň adym Kowus Agajew.*

Ich wohne in Aschghabat. *Men Aşgabatda ýaşaýaryn.*

Willkommen in Aschghabat! *Aşgabada hoş geldiň(iz)!*

Nemes dilinde hem rus dilindäki ýaly „rod” (das Geschlecht) diýen düşünje bar, ýagny söz toparlaryndan atlara degişli ähli sözler jyns tapawudy nukdaýnazaryndan üç topara bölünýärler: 1. maskulin, erkek jynsa degişli sözler; 2. feminin, aýal jynsa degişli sözler; 3. neutrum, aralyk ýa-da bitarap sözler. Eger-de rus dilinde sözleriň roda degişliligi onuň yzyna goşulyp gelyän goşulmalaryň kömegi bilen aňladylýan bolsa, nemes dilinde sözüň öňünden goýulýan artikl (der, die, das) bilen aňladylýar: Birlik san (Singular) üçin – maskulin – der Mann (erkek adam)

feminin – die Frau (aýal adam)

neutrum – das Kind (çaga)

Köplük sanda rodларыň üçüsi üçin hem bir artikl – die ulanylýar:

die Männer (erkek adamlar)

die Frauen (aýallar)

die Kinder (çagalar)

Nemes dilinde atlara degişli ähli sözler sözlemiň öňünde, ortasynda ýa-da soňunda gelyändigine garamazdan, ähli ýerde (artikl däl-de, sözüň özi mydama) uly harp bilen ýazylyar.

Nemes dilinde her bir sözi artikli bilen bile ýat tutmaly, sebäbi sözüň düşümde we sanda üýtgemegi, esasan, artikl bilen aňladylýar: Der Urlaub war sehr schön (maskulin, Singular, Nominativ); In diesem Urlaub habe ich mich gut erholt (maskulin, Singular, Dativ); Wir hatten einen schönen, interessanten Urlaub (maskulin, Akkusativ) (Artikl bilen adyň arasynda bir ýa-da birnäçe sypat durup biler).

Sözleri birlik we köplük sanlarda degişli artikli hem manylary bilen ýat tutuň:

der Tag – die Tage (gün – günler)	die Arbeit – die Arbeiten (iş – işler)	das Glas – die Gläser (stakan – stakanlar)
der Abend – die Abende (agşam – agşamlar)	die Gans – die Gänse da (gaz – gazlar)	das Meer – die Meere (deňiz – deňizler)

der Name – die Namen (<i>adam ačy-adam atlary</i>)	die Fahne – die Fahnen (<i>baýdak-baýdaklar</i>)	das Haar – die Haare (<i>saç – saçlar</i>)
der Fisch – die Fische (<i>balyk – balyklar</i>)	die Tasse – die Tassen (<i>çaşka – çaşkalar</i>)	das Volk – die Völker (<i>halk – halklar</i>)
der Brief – die Briefe (<i>hat – hatlar</i>)	die Jacke – die Jacken (<i>kurtka – kurtkalar</i>)	das Brot – die Brote (<i>çörek – çörekler</i>)

Ýatda saklaň: *Nemes diliniň sözlüklerinde, şeýle hem terjime sözlüklerinde atlar elipbiý tertibinde birlik sanda berlip, yzyndan artikl belgisi m (der), n (das), f (die) görnüşiinde, yzyndan ilki eýelik düşümiň, soň bolsa köplük sanyň goşulmasy berilýär.*

Ýatda saklaň: *Nemes dilinde artikl ulanylmaýan düzgünler:*

1. *Has atlaryň öňünden* (Das ist Herr Weber. Halmämmedow schrieb viele Symphonien);

2. *Hünäri, milleti, dini ygtykady aňladýan sözleriň öňünden* (Sie ist Lehrerin. Er ist Italiener. Sie ist Katholikin);

3. *Ýurtlary, şäherleri, yklymlary aňladýan sözleriň öňünden* (Wir waren in Deutschland, Türkmenistan, Australien, in Aschghabat und Berlin (**in der Türkei, in der Schweiz** sözleri bu kadadan çykýarlar);

4. *Sanap bolmaýan jisimleri aňladýan sözleriň öňünden* (Luft und Wasser sind Elemente. Er kauft Bier und Wein. Das Haus ist aus Holz, nicht aus Beton);

5. *Abstrakt (hyýaly) düşüňjeleri aňladýan atlaryň öňünden* haben işligi bilen bile gelende (Ich habe Hunger und Durst. Er hat viel Zeit und wenig Geld);

6. *Köplenç, keselleri aňladýan sözleriň öňünden* (Ich habe Grippe, Fieber...);

7. *Durnukly söz düzümlerinde* (Morgens lese ich Zeitung. Kannst du schon Auto fahren?);

8. *Atalar sözlerinde, nakyllarda* (Ende gut, alles gut. Er hat mehr Glück als Verstand);

9. Köplenç, nach, ohne, vor, zu *ýaly predloglardan soň* (ohne Begleitung, zu Ostern, zu Pfingsten, zu Weihnachten);

10. Reisen mit Spass; Grammatik für Anfänger; Gästehaus mit Doppelzimmern; Frühstückbuffett; Schwimmbad *ýaly ýazgylarda*.

11. kein *inkär ediji sözden soň* (Sie isi keine Lehrerin. Ich habe keine Lust).

STUNDE 2

II SAPAK

Die Konsonanten

[k, g, t, d, p, b]

Çekimsiz sesler

Lautzeichen

Übungswörter

Schriftzeichen

k	k	Kind, kaufen, Kugel, Kuh, Katze, kennen, kommen, Volk
k	ck	Jacke, Blick, Acker, backen, decken, Ecke, Sack, ticken
k	g	Tag, Weg, Zug, Burg, Anzug, Katalog, legte, lag, sagte
g	g	Glas, gut, gehen, Regen, Säge, Gans, liegen, legen, sagen
g	gg	Bagger, Dogge, Egge, groggy, Roggen, Waggon <i>Ýatda saklaň: g harpy i harpynyň soňundan gelip, döreyän söz ýasajy goşulma sözüň zyndan goşulyp gelende, g harpy rus dilindäki химия sözünüň birinji harpynyň okalyşy ýaly okalýar.</i>
ç	ig	Honig, tätig, wichtig, richtig, kräftig, riesig, ruhig, windig

		<i>Ýatda saklaň: Gg harpynyň alynma sözlerde türkmen dilindäki Žž harpy ýaly okalýan sözleri hem nemes dilinde köp gabat gelýär.</i>
ž	g	Genie, sich genieren, Regisseur, Etage, Garage, Ingenieur
t	t	Tee, Teller, Tag, Tat, Vater, Räte, Hut, Natur, Stuhl, rot
t	tt	bitte, dritte, Bett, Fett, Gott, satt, Letter, Matte, Ratte
t	th	Bibliothek, Theorie, Thema, Therapie, Athlet, Athen
t	dt	Stadt, lädt (laden), Langenscheidts (Wörterbuch)
t	d	Hund, Hemd, Mädchen, bald, Mund, Nord, Rundfunk
d	d	danke, drei, Feder, Ader, Laden, dieser, Duft, dehnen
d	dd	Teddy, Teddybär, Widder
p	p	Paar, Punkt, Post, Papier, Peter, Papagei, Pass, Paket
p	pp	Lippe, Grippe, Gruppe, Puppe, Rippe, Suppe, Wappen
p	b	Klub, geben-gab, leben-lebte, üben-übte, haben-gehabt
b	b	Ball, bitte, geben, leben, besuchen, Berlin, Beere, Biber
b	bb	Robbe, strubblig, Krabbe, krabbeln, Ebbe

***Ýatda saklaň:** Nemes dilinde goşalandyrylyp ýazylýan çekimsiz harplaryň diňe biri okalýar. **B, d, g** açyk çekimsizleri bognuň we sözüň soňunda gelseler, dymyk çekimsiz öwrülýärler we **p, t, k** diýlip okalýarlar.*

Kijas und Kowus wohnen in Aschghabat. *Kyýas we Kowus Aşgabatda ýaşýarlar.*

Wir kennen Kijas und Kowus, *Biz Kyýas bilen Kowsy tanýarys.*

Wir besuchen Kijas und Kowus, *Biz Kyýas bilen Kowsy görmäge baryarys.*

Ich bin auf der Post. *Men poçtada.*

Ich kaufe Papier. *Men kagyz satyn alýaryn.*

Peter und Helmut kaufen Briefpapier und Briefmarken. *Peter we Helmut hat ýazmak üçin kagyz we marka satyn alýarlar.*

Ich lerne Deutsch. *Men nemes dilini öwrenýärim.*

Darf ich mich vorstellen! *Özümi tanyşdyrmaga rugsat beriň!*

Mein Name ist Kowus Agajew. Und Sie? *Meniň adym Kowus Agajew. Siziň adyňyz näme?*

Bekanntschaft

A. Wie heissen Sie?

A. Sind Sie Helmut Haas?

B. Ich heisse Helmut Haas.

B. Ja, ich bin Helmut Haas.

Auf der Post

A. Guten Tag! Drei Briefmarken, bitte.

B. Drei Euro, bitte.

A. Zehn Postkarten, bitte. Danke, auf Wiedersehen.

Nemes dilinde hem türkmen we rus dillerindäki ýaly birlik sanda 3, köplük sanda hem 3 sany ýöňkeme bolýar:

Birlik san

Köplük san

1. Ich – *men*

1. Wir – *biz*

2. Du – *sen*

2. Ihr – *siz*

3. Er – *ol (maskulin)*

3. Sie – *olar*

Sie – *ol (feminin)*

Es – *ol (neutrum)*

Nemes dilinde işligiň nämälim formasyna Infinitiv diýilýär. Eger türkmen dilinde işligiň nämälim formasy ähli işliklerde –mak, –mek goşulmalary bilen aňladylýan bolsa, nemes dilinde –(e)n goşulmasy bilen aňladylýar: leben (ýaşamak), wohnen (ýaşamak), gehen (gitmek), kommen (gelmek), geben (bermek), lächeln (ýylgyrmak).

Sözleri birlik we köplük sanlarda degişli artikli hem manylary bilen ýat tutuň:

der Ball – die Bälle (pökgi – pökgüler) – der Bagger – die Bagger (ekskawator – ekskawatorlar)	die Robbe – die Robben (düwlen – düwlenler) die Krabbe – die Krabbendas (leňneç – leňneçler)	das Paar – die Paare (jübüt – jübütler) das Papier – die Papiere (kagyz – kagyzlar)
der Tee – die Tees (çaý – çaýlar)	die Ebbe – die Ebben (gaytgyn – gaytgynlar)	das Wappen – die Wappen (gerb – gerbler)
der Widder – die Widder (goç – goçlar)	die Post – nur Sg. (poçta)	das Kind – die Kinder (çaga – çagalar)
der Roggen – nur Sg. (çowdary dänesi)	die Kuh – die Kühe (sygyr – sygyrlar)	das Leben – die Leben (durmuş)
der Papagei – die Papageien (totuğuş – totuğuşlar)	die Katze – die Katzen (pişik – pişikler)	das Boot – die Boote (gayýk – gayýklar)

Ýatda saklaň: Nemes dilinde 5 sany zaman bolýar: Präsens – häzirki zaman, Futurum – geljek zaman; öten zamanyň üç görnüşi bolýar: Imperfekt (ýa-da Präteritum) – 1-nji öten zaman, Perfekt – 2-nji öten zaman, Plusquamperfekt – 3-nji öten zaman. Zamanlaryň nemes dilinde atlandyrylyşyny öwreniň!

Die Konsonanten [s, st, sp, z, tz, ts, x, chs, ks] Çekimsiz sesler

Lautzeichen
Schriftzeichen

Übungswörter

s	s	Ski, Slowake, Sklerose, Slawe, es, Eis, das, was, Gans
s	ss	lassen, Masse, Wasser, Tasse, essen, wissen, fassen, Rasse <i>Ýatda saklaň: S harpy nemes dilinde sözüň başynda s görnüşinde seýrek, esasan-da daşary ýurtlar bilen baglanyşykly sözlerde gabat gelyär, ol, köplenç, sözüň we bognuň soňunda s diýlip okalýar. Nemes dilinde täze dürs ýazuwyň girizilmegi bilen öň ß görnüşinde ýazylan harpyň deregine goşalandyrylan ss ýazylýar.</i>
s gemäss	ss (ß)	weiss, ass (essen), Fussball, dass, friss (fressen), <i>Ýatda saklaň: s harpy sözüň ýa-da bognuň başynda çekimli sesleriň önünde ýa-da arasynda gelse, türkmen dilindäki Z sesi ýaly okalýar.</i>
z	s	sechs, sieben, sie, sehen, Sahne, besuchen, gesehen <i>Ýatda saklaň: st, sp harp birleşmeleri sözüň ortasynda ýa-da soňunda st, sp görnüşinde okalýarlar.</i>
st	st	ist (sein), Post, Obst, Wurst, Frist, Frost, frösteln, Festival
st	sp	Aspekt, Aspirant, Haspel, Hospital, Wespe

		<i>Ýatda saklaň: Käbir sözlerde sp harp birleşmesiniň yzyndan h harpy gelende, sözüň ýalňyş okalmagyna getirip biler, sebäbi şeýle sözlerde ph harp birleşmesi f görnüşinde okalýar: Asphalt, Sphinx, Sphäre.</i>
ts	z	zehn, Zitrone, Zucker, Zigarette, Provinz, Prozent, Prozess
ts	tz	Gesetz, Platz, Putz, Satz, Schatz, Schutz, Witz
ts	ts	nachts, nichts, rechts, stets <i>Ýatda saklaň: ts sesi türkmen diliniň sözlerinde gabat gelmeýär, ol diňe alynma sözlerde bolup, rus dilindäki өменһ, öpк sözleriniň birinji harpynyň okalyşy ýaly okalýar.</i>
ks	x	Fax, maxi, maximal, Taxi, Text, Xenon, Export, exotisch <i>Ýatda saklaň: Bu harp, esasan, daşary ýurt dillerinden nemes diline geçen sözlerde gabat gelyär.</i>
ks	chs	sechs, Wachs, wachsen, Wechsel, wechseln
ks	ks	links

Ýatda saklaň:** Nemes dilinde sorag sözlemi sorag sözi bilen başlanýar, şeýle sözlemde işlik ikinji ýerde durýar: **Wer? – Kim? Was? – Näme?

*Nemes dilinde erkek adama ýüzlenilende **Herr**, aýal adama ýüzlenilende **Frau** sözi ulanylýar, bu sözler türkmen dilinde **Jenap, Hanym** sözleri bilen gabat gelyärler, ýöne olary nemes adamlaryna degişli ýerde şeýle terjime etmän, nemes dilinde aýdylyşlary, ýaly aýdylsalar has dogry bolar.*

Wer ist das?	Das ist Herr Schulz. Das ist Frau Schulz.
<i>Bu kim?</i>	<i>Bu her (jenap) Şuls. Bu frau (hanym) Şuls.</i>
Was ist das?	Das ist Tee. Das ist Kaffee. Das ist Zitrone.
<i>Bu näme?</i>	<i>Bu çay. Bu kofe. Bu limon.</i>
Hier ist Sahne, hier ist Zucker, hier ist Wasser.	
<i>Ynha gaymak, ynha gant (şeker), ynha suw.</i>	
Hier ist Obst.	Essen Sie Obst?
<i>Ynha miwe.</i>	<i>Miwe iýýärmisiňiz?</i>
Hier ist Eis.	Essen Sie Eis?
<i>Ynha doňdurma.</i>	<i>Doňdurma iýýärmisiňiz?</i>
Das ist ein Papagei. Ist der Papagei weiss?	
<i>Bu totuguş. Totuguşuň reňki akmy?</i>	

- Darf ich vorstellen, das ist Döwlet und das ist Guntscha!
- *Tanyşdyrmaga rugsat beriň, bu Döwlet, bu bolsa Gunça.*
- Darf ich bekanntmachen, das ist Kowus und das ist Merdschen!
- *Tanyşdyrmaga rugsat beriň, bu Kowus, bu bolsa Merjen.*
- Angenehm. Freut mich.
- *Tanyşmak ýakymly. Tanşanyma şat.*
- Freut mich dich (Sie) kennenzulernen!
- *Seniň (Siziň) bilen tanşanyma şat!*

Tee mit Zitrone

Limonly çay

– Guten Abend, Frau Schulz !	<i>Agşamyňyz haýyr, frau Şuls!</i>
– Guten Abend, Herr Schulz!	<i>Agşamyňyz haýyr, her Şuls!</i>
– Sind Sie aus Berlin?	<i>Siz Berlindenmi?</i>
– Ja, ich komme aus Berlin.	<i>Hawa, men Berlinden.</i>
– Bitte, nehmen Sie Platz!	<i>Haýyş edýän (baş üstiňe) oturyň!</i>
– Danke!	<i>Sag boluň!</i>
– Hier ist Tee und hier ist Kaffee.	<i>Ynha çay, ynha-da kofe.</i>
– Ich trinke Tee.	<i>Men çay içýärim.</i>
– Nehmen Sie Zucker?	<i>Süýji (gant, şeker) alyarsyňyzmy?</i>

– Hier ist Zitrone.

Ynha limon.

– Ich trinke gern Tee mit Zitrone.

*Men limonly çay içmegi
halaýaryn.*

Atlary we işlikleri manylary bilen ýat tutuň:

der Ski – die Skier

lyža

das Eis - ohne Pl.

1. buz 2. doňdurma

die Wurst – die Würste

kolbasa

der Frost – die Fröste

ayaz, sowuk

das Wasser - ohne Pl.

suw

die Haspel – die Haspeln

kelebagaç, lekledi

der Platz – die Plätze

giňişlik meýdan, ýer

das Obst - ohne Pl.

miwe

die Frist - ohne Pl.

möhlet

der Satz – die Sätze

sözlem

das Gesetz –

die Gesetze

kanun

die Wespe – die Wespen

ary

der Schatz –

die Schätze

hazyna

das Hospital –

die Hospitäler

hassahana

die Provinz –

die Provinzen

welayat

wissen – *bilmek* ich weiss – *men bilýärin.*

ass – essen (*ýmek*) *işliginiň Imperfekt zamanynyň birlik sanynyň
I we III ýöňkemesi.* Ich esse – *Men iýýärin.*

sehen (*1. görmek 2. seretmek*) – Ich sehe – *Men görýärin.* Ich
sehe auf dich – *Men saňa seredýärin.*

besuchen (*baryp görmek*) – Ich besuche Aschgabat. *Men Aşgabadý
baryp görýärin.* Wir besuchen Mele und Setdar. *Biz Setdar bilen
Meläni baryp görýäris.*

wachsen – *ösmek.* Das Gras wächst schnell. *Ot çalt ösýär*

wechseln – *çalyşmak.* Der Fahrer muss das Öl wechseln. *Sürüji
maşynyň ýagyny çalyşmaly.*

Die Konsonanten [f, v, w, pf, kv] Çekimsiz sesler

Lautzeichen Schriftzeichen

Übungswörter

f	f	Frage, Freund, Film, fertig, kaufen, laufen, Fuss, Ofen
f	ff	Affe, gaffen, hoffen, offen, offenbar, Waffe, Waffe
f	ph	lAsphalt, Philologe, Phantasie, Philosophie, Phosphor <i>Ýatda saklaň: ph harp birleşmesi diňe grek-latyn dillerinden nemes diline geçen sözlerde f diýlip okalýar. Nemes diliniň sözlüklerinde käbir sözleriň iki hili ýazylyşy hem gabat gelyär: Photograph – Fotograf, Photographie – Fotografie.</i>
f	v	Vater, Verein, viel, vier, Volk, voll, von, Vorname <i>Ýatda saklaň: V harpy asly nemes diline degişli bolan sözlerde f diýlip okalýar. Şeýle sözleri diňe ýat tutmaly.</i>
v	w	was, wer, wohnen, weiss, Weg, Welt, wenig, wollen <i>Ýatda saklaň: Nemes dilindäki Ww harpy okalanda aşaky dodak bilen ýokarky diş biri-birine degýär, şonuň üçin oňa labio(dodak) – dental(diş) sesi diýilýär, ol türkmen dilindäki Ww harpynyň okalyşyndan diýpli tapawutlanýandyr, ony rus diliniň Вв harpynyň okalyşy ýaly okamaly.</i>

v	v	Klavier, Pullover, Revolution, Vase, Vene, Vulkan, vulgär <i>Ýatda saklaň: V harpy dürli dillerden nemes diline geçen alynma sözlerde rus diliniň Bb harpynyň okalyşy ýaly okalýar. Bu ses türkmen dilinde Baba, oba, käbe, guba ýaly sözlerde bolup, ol türkmen diliniň elipbiýindäki Bb harpynyň önünden çekimli sesler gelende emele gelyär.</i>
[pf]	pf	Apfel, Dampf, Kopf, Opfer, Topf, Kampf, Pfad, Pfau <i>Ýatda saklaň: [pf] sesine nemes dilinde Affrikat diýilýär; Affrikat şol bir ýerde emele gelyän degşikli çekimsiz sesiň süýkeş çekimsiz ses bilen bile goşulyp, bir çekimsiz sesi emele getirmegidir.</i>
[kv]	qu	Quadrat, Qualität, Quantität, Quote, Quarz, quer, quaken <i>Ýatda saklaň: Qq harpy nemes dilinde diňe u harpy bilen bile goşulan ýagdaýda sözlerde gabat gelyär we rus dilindäki KB harplarynyň bile okalyşy ýaly okalýar. Ol özbaşdak ulanylmaýar.</i>

Nemes dilinde atlara degişli ähli sözler jyns tapawudy taýdan üç topara, ýagny maskulin – erkek jynsa degişli sözlere, feminin- aýal jynsa degişli sözlere we neutrum – aralyk ýa-da bitarap sözlere bölünip, olar artikliň iki görnüşi bilen aňladylýarlar:

1. Mälim artikl – der, die, das:

*Birlik sanda (Singular) maskulin – der Mann (erkek adam)
feminin – die Frau (aýal adam)
neutrum – das Kind (çaga)*

2. Nämälim artikl – ein, eine, ein:

maskulin – ein Mann (bir erkek adam)

feminin – eine Frau (bir aýal adam)

neutrum – ein Kind (bir çaga)

Köplük sanda diňe mälim artikli ulanylýar, nämälim artikli ulanylmaýar.

Was ist das?	Das ist ein Film.	<i>Bu bir film.</i>
<i>Bu näme?</i>	Das ist ein Photo.	<i>Bu bir surat.</i>
	Das ist ein Apfel.	<i>Bu bir alma.</i>
	Das ist eine Katze.	<i>Bu bir pişik.</i>
Wieviel Katzen sind das?	Das sind drei Katzen.	<i>Bu üç pişik.</i>
<i>Bu näçe pişik?</i>	Das sind zwei Katzen.	<i>Bu iki pişik.</i>
Wieviel Photos sind das?	Das sind vier Photos.	<i>Bu dört surat.</i>
<i>Bu näçe surat?</i>	Das sind fünf Photos.	<i>Bu bäş surat.</i>

Kijas und Kowus fotografieren die Freunde.

Kyýas we Kowus dostlaryny surata düşürýärler.

Das ist ein Foto von Mele. *Bu Meläniň suraty.*

Das ist ein Foto von Ajna. *Bu Aýnanyň suraty.*

A. Guten Tag! Mein Name ist Helmut Haas.

Salam! Meniň adym Helmut Has.

B. Guten Tag! Ich heiße Susanne Weber. Ich bin Fotografin.

Salam! Meniň adym Susane Weber. Men surat alýançy.

A. Angenehm. Sind die Fotos fertig?

Örän gowy. Suratlar taýýarmy?

A. Auf den Namen Haas?

Hansyň adynamy?

B. Nein, auf den Namen Fischer. Das waren vier Fotos.

Ýok, Fişeriň adyna. Dört sany surat bolmaly.

A. Bitte, warten Sie!

Haýyş edýärin, garaşyň!

B. Danke! Was kostet das?

Minnetdar! Onuň bahasy näçe?

A. Hier bitte, vier Fotos. Drei Euro.

Ine, dört sany surat. Üç ýewro.

B. Vielen Dank!

Köp sag boluň!

– Entschuldigen Sie, wer ist das? *Bagyşlaň, bu kim?*

– Das ist Frau Rejimowa. *Bu hanym Reýimowa.*

– Woher kommt Frau Rejimowa? *Hanym Reýimowa
nireden?*

– Frau Rejimowa ist Türkmenin. *Hanym Reýimowa
türkmen. Ol Aşgabatdan.*

– Was ist sie von Beruf? *Onuň hünäri näme? (Ol
hünäri boýunça kim?)*

– Sie ist Lehrerin. *Ol mugallyma.*

Köp nokatlaryň deregine degişli sözleri goýuň!

Wie ... du?

Ich ... Kowus.

Wie ... er?

Er ... Kijas.

Wie ... Sie?

Mein Name ... Dowlet.

... Sie Frau Haas?

Nein, ich ... Frau Weber.

Was ... er ... Beruf?

Er ... Lehrer.

... kommt Frau Agajewa?

Sie Aschghabat.

Darf ich ... ?

Das ist Aschir Atajew.

Angenehm! Freut mich Sie ...!

Wir ... Kijas und Kowus.

Sözleri değışli ýerinde goýuň we gepleşik düzüň!

Heissen – du – wie:

Wie heisst du?

Ist – Bakijew – Name – mein:

Frau Agajewa – ist – wer :

Ich – das – bin :

Herr Haas – Sie – sind :

Ich – nein – heisse – März :

Sie – heissen – wie :

heisse – ich – Weber :

Ihnen – es – wie – geht :

geht – mir – es – gut :

Sözleri manylary bilen ýat tutuň:

der Freund – die Freunde (*dost*) die Frage – die Fragen (*sorag*)

der Ofen – die Öfen (*peç*)

die Waffe – die Waffen (*yʳarag*)

der Film – die Filme (*film*)

die Waffel – die Waffeln (*wafli*)

der Fuss – die Füße (*ayak*)

die Vene – die Venen (*damar*)

der Vorname – die Vornamen (*at*)

) die Welt – ohne Pl. (*dünyä*)

der Vater – die Väter (*kaka*)

die Vase – die Vasen (*waza*)

der Affe – die Affen (*μαῦμυν*)

die Qualität – die Qualitäten (*hil*)

der Pfad – die Pfade (*ʋoda*)

die Quantität – die Quantitäten

(*mukdar*)

der Pfau – die Pfaue (*tawus*)

das Quadrat – die Quadrate

(dörtburçluk)

der Topf – die Töpfe (*piti*)

das Klavier –die Klaviere

(pianino)

der Kampf – die Kämpfe (*göreş*) der Apfel – die Äpfel (*alma*)

der Weg – die Wege (*yól*)

der Kopf – die Köpfe (*kelle*)

der Verein – die Vereine (*birleşik*)

der Dampf – die Dämpfe (*bug*)

der Pullover – die Pullover

der Opfer – die Opfer (*pida*)

(ýyly köýnek)

fertig – *taýýar* Ich bin fertig – *Men taýýar.*
 kaufen – *satyn almak* Wir kaufen Bücher – *Biz kitap satyn alýarys.*
 laufen – *ylgamak* Sie laufen schnell – *Olar çalt ylgayýarlar.*
 gaffen – sehen *işliginiň manydaş sözi (aňkaryp seretmek)*
 hoffen – *umyt etmek, bil baglamak*
 wollen – *islemek* Ich will laufen – *Men ylgamak isleyärim.* Wir
 wollen viele Bücher kaufen – *Biz köp kitap satyn almak isleyäris.*
 wohnen – *ýaşamak* Wir wohnen in Türkmenistan – *Biz Türkmenistanda ýaşayarys.*
 offen – die Tür, das Fenster ist offen. *Gapy, aýna açyk.*
 weiss – *ak.* Das Papier ist weiss - *kagyz ak.* Weisses Papier - *Ak kagyz.*
 viel (*köp*) – wenig (*az*) Das ist viel (wenig) – *Bu köp (az).*

STUNDE 5

V SAPAK

Die Konsonanten

[h, ch, ig,]

Çekimsiz sesler

Lautzeichen

Übungswörter

Schriftzeichen

h	h	<p>Haus, haben, Hand, heissen, Heinz, hier, hell, Hotel</p> <p><i>Ýatda saklaň: Nemes dilinde Hh harpy sözüň başynda gelip, okalanda damagyň artky bölegi bilen diliň düýbüniň aralygyndan howa akymy çykyp, faringal (grekçe pharyngos – damak) ses emele gelýär. Bu ses türkmen dilindäki howa, hana, häkim ýaly sözleriň birinji harpynyň okalyşy ýaly okalýar. Sözüň ortasynda bu harp diňe aha, oho, ohoi ýaly ümlüklerde we Uhu (hüwi), Ahorn (klýon, kerkaw) sözlerinde okalýar.</i></p>
----------	----------	---

<i>okal- maýar</i>	h	<p>Sahne, sehen, gehen, Fahne, ohne, nah, sah, Schuh</p> <p>Ýatda saklaň: <i>Nemes dilinde Hh harpy sözüň ortasynda we soňunda gelse okalmaýar, ol öňündäki çekimli sesiň uzyn aýdylýandygyny aňladýar.</i></p>
ç	ch	<p>ich, Gesicht, Kirche, rechnen, Lerche, Märchen, Strich</p> <p>Ýatda saklaň: <i>Nemes dilinde bu sese Ih-Laut (Ich-Laut) diýilýär. Bu ses, esasan, sözleriň ortasynda ýa-da soňunda gabat gelýär we ch harp birleşmesi bilen aňladylýar. Eger-de şu mysallardaky ýaly bu harp birleşmesiniň öňünden inçe (dar) çekimliler l, m, n, r sonor sesleri gelseler, ch harp birleşmesi örän ýumşak ses görnüşinde rus dilindäki хумия sözüniň birinji</i></p> <p><i>harpynyň okalyşy ýaly okalýar.</i></p>
ç tätig <i>okalýar</i>	ig	<p>richtig, wichtig, fertig, zwanzig, lustig, nötig,</p> <p>Ýatda saklaň: <i>-ig suffiksi (söz ýasaýjy goşulmasy) sözüň soňunda gelende, g harpy Ih-Laut bolup (şeýleýagdaýdaolsözüňsoňunda</i></p> <p><i>gelse-de dymyk k sesine öwrülmeýär).</i></p>
x <i>öňünden onda</i>	ch	<p>acht, machen, brauchen, auch, noch, Woche, Buch, suchen</p> <p>Ýatda saklaň: <i>Eger-de ch harp birleşmesiniň ýogyn (giň) çekimliler gelse, Ah-Laut (Ach-Laut) sesi emele gelip,</i></p>

*ol türkmen dilindäki
tahýa sözlerindäki h harpyň
ýaly okalýar.*

*gahryman,goh,
okalyşy*

*Nemes dilinde düşüm der Kasus sözi bilen aňladylýar.
Türkmen we rus dillerinde 6 sany düşüm bolsa, nemes dilinde
4 sany düşüm bar:*

Der Nominativ (N.)	Baş düşüm	имениñелүный паәж
Der Genitiv (G.)	Eýelik düşüm	роäиñелүный паәж
Der Dativ (D.)	Ýöneliş düşüm	äañелүный паәж
Der Akkusativ (Akk.)	Ýeňiş düşüm	виниñелүный паәж

*Wagt-orun we çykyş düşümleri nemes dilinde şu dört
düşümde predloglaryň ulanylmagy bilen aňladylýarlar. Eger-
-de türkmen we rus dillerinde atlar düşümde üýtgänlerinde
sözleriň yzyna degişli düşüm goşulmalary goşulýan bolsa,
nemes dilinde, esasan, diñe artikler üýtgeýärler, diñe Genitiv
de maskulin-e we neutrum-a degişli atlar we Dativ-iň köplük
sanynda atlar goşulma kabul edýärler.*

Nominativ (wer? was?)	Akkusativ (wen? was?)
<i>Baş düşüm (kim? näme?)</i>	<i>Ýeňiş düşüm (kimi? nämäni?)</i>

der (ein) Garten	<i>bag</i>	den (einen) Garten	<i>bagy</i>
die (eine) Arbeit	<i>iş</i>	die (eine) Arbeit	<i>işi</i>
das (ein) Buch	<i>kitap</i>	das (ein) Buch)	<i>kitabý</i>
die Katzen	<i>pişikler</i>	die Katzen	<i>pişikleri</i>

*Ýatda saklaň: Nemes dilinde nämälim artikli diñe birlik
sanda ulanylýar, köplük sanyň nämälim artikli bolmaýar.*

Heute ist Sonntag.	<i>Bu gün ýekşenbe.</i>
Wir haben heute keine Arbeit.	<i>Biziň bu gün işimiz ýok.</i>
Wir haben heute keinen Unterricht.	<i>Biziň bu gün sapagymyz ýok.</i>
Wir haben Zeit.	<i>Biziň wagtymyz bar.</i>
Wir haben keine Zeit.	<i>Biziň wagtymyz ýok.</i>
Ich besuche heute meinen Freund.	<i>Men şu gün dostumy görmäge barýaryn.</i>
Mein Freund wohnt in einem Dorf.	<i>Meniň dostum obada ýaşaýar.</i>
Er hat ein Haus und einen Garten.	<i>Onuň öýi we bagy bar.</i>
Er hat eine Katze.	<i>Onuň pişigi bar.</i>
Er hat einen Hund (keinen Hund).	<i>Onuň iti bar (iti ýok).</i>

Nemes dilinde haben işligi özbaşdak manyly we kömekçi işlik hökmünde ulanylýar. Özbaşdak manyly işlik görnüşinde ol bar bolmak diýen manyny aňladýar. Haben işliginden soň gelyän at mydama diňe Akkusativ-de durýar. Şu nukdaýnazardan nemes we rus dillerinde Akkusativ we винительный падеж gabat gelyärler. Kein nemes dilinde atlary inkär ediji söz hökmünde olaryň önünden gelip ulanylýar. Ol sözüň haýsy jyns topara degişlidigine görä goşulma kabul edýär.

Haben işliginiň Präsens – *de (häzirki zamanda) üýtgeýşini ýat tutuň!*

Ich	habe	Wir	haben
Du	hast	Ihr	habt
Er, sie, es	hat	Sie	haben

– Wie heisst du?

Seniň adyň näme?

– Ich heiße Setdar.	<i>Meniň adym Setdar.</i>
– Wo wohnst du?	<i>Sen nirede ýaşayarsyň?</i>
– Ich wohne im Dorf Durun.	<i>Men Durun obasynda ýaşayaryn.</i>
– Hast du Telefon?	<i>Seniň telefonýň barmy?</i>
– Nein, ich habe kein Telefon.	<i>Ýok, meniň telefonym ýok.</i>
– Hat dein Freund ein Auto?	<i>Seniň dostuň maşyny barmy?</i>
– Nein, mein Freund hat kein Auto.	<i>Ýok, meniň dostumyň maşyny ýok.</i>
– Wie heisst dein Freund?	<i>Seniň dostuň ady näme?</i>
– Er heisst Wepa.	<i>Onuň ady Wepa.</i>
– Hat Wepa einen Hund?	<i>Wepanyň iti barmy?</i>
– Ja, er hat einen Hund.	<i>Hawa onuň iti bar. Onuň pişigi</i>
Er hat noch eine Katze.	<i>hem bar.</i>

Nemes dilinde sorag sözlemi iki hili bolýarlar: 1. Sorag sözi bilen başlanýan sözlemler; 2. sorag sözsüz, işlik bilen başlanýan sorag sözlemler. İşlik bilen başlanýan sorag sözlemleriniň soňunda äheň ýokary galýar, sözleriň sözlemdäki tertibi üýtgeýär.

Am Telefon

Telefonda

Heinz: Heinz Bauer.	<i>Haýns Bauer diňleýär.</i>
Paul: Hier ist Paul Weber.	
Wie geht es Ihnen?	<i>M e n P a u l W e b e r .</i>
<i>Ýagdaýlaryňyz</i>	<i>nähili ?</i>
Heinz: Danke, gut!	<i>Sag boluň, oňat.</i>
Paul: Ich habe zwei Kinokarten.	<i>Mende kino iki bilet bar. Siziň</i>
Haben Sie heute Zeit?	<i>şugün wagtyňyz barmy?</i>
Heinz:	<i>Ja, heute habe ich Zeit.</i>

Hawa, meniň şu gün wagtym bar.

Wie heisst der Film? *Filmiň ady näme.*

Paul: Der Film heisst "Latschyn". *Filmiň ady "Laçyn".*

Heinz: Aha. Gut, ich komme. *Bolýar, men gelerin.*

Wann beginnt der Film? *Film haçan başlanýar?*

Paul: Der Film beginnt um

19 Uhr.

Film sagat 19-da başlanýar.

Ich warte an dem Cafe

Men "Tawus" kafesiniň

"Tawus".

ýanynda garaşaryn.

Heinz: Gut, bis dann!

Ýagşy, häzirlilikçe sag boluň!

Paul: Bis dann!

Häzirlilikçe sag boluň!

Wir zählen und rechnen

Biz sanayarys hem

hasaplayarys

Begenç: Was machen Sie?

Siz näme edýärsiňiz?

Guwanç: Ich zähle.

Men sanayaryn.

Begenç: Bitte, zählen Sie!

Haýyş edýän, hany, sanaň!

Guwanç: Ich zähle: 1 (eins),

Men sanap başlaýan: 1 (bir),

2 (zwei), 3 (drei),

2 (iki), 3 (üç), 4 (dört), 5

(bäs),

4 (vier), 5 (fünf),

6 (alty), 7 (ýedi), 8 (sekiz),

6 (sechs), 7 (sieben),

9 (dokuz), 10 (on), 11 (on bir),

8 (acht), 9 (neun),

12 (on iki).

10 (zehn), 11 (elf),

12 (zwölf).

Begenç: Ich zähle richtig.

Men dogry sanayaryn.

Guwanç: Ich rechne richtig.

Men dogry hasaplap bilýärin.

Begenç: Bitte, rechnen Sie.

Hany, hasaplaň. 2+3 (iki

2+3 (zwei plus drei).

goşmak üç).

Guwanç: 2+3=5 (zwei plus drei ist gleich fünf).	2+3=5 (<i>iki goşmak üç deňdir baş</i>).
Begenç: Und 10–6? (zehn minus sechs)	10–6 <i>näçe bolýar?</i>
Guwanç: 10–6=4 (zehn minus sechs ist gleich vier).	10–6=4 (<i>ondan altyny aýyrsaň dört galýar</i>).
Wir zeichnen	<i>Biz surat çekýäris</i>
Maral: Ich heisse Maral. Ich	<i>Meniň adym Maral. Men</i>
<i>suraty</i>	
zeichne gut. Zeichnen Sie auch?	<i>gowy çekýärin. Siz hem surat çekýärmisiňiz?</i>
Altyn: Ja, ich zeichne auch.	<i>Hawa, men hem surat çekýärin.</i>
Ich zeichne:	<i>Men surat çekýärin:</i>
Punkt, Punkt, Komma, Strich	<i>Nokat, nokat, otur, kese çyzyk, aýyň ýüzi taýýar.</i>
fertig ist das Mondgesicht.	
Was zeichnen Sie?	<i>Siz nämäniň suratyny çekýärsiňiz?</i>
Maral: Ich zeichne eine Kirche.	<i>Men ybadathanany çekýärin.</i>
Altyn: Eine Kirsche?	<i>Üljänimi?</i>
Maral: Nein, eine Kirche.	<i>Ýok, ybadathanany. Serediň,</i>
Sehen Sie das ist eine Kirche und das ist eine Kirsche.	<i>bu ybadathana, bu bolsa ülje.</i>

Sözleri manylary bilen ýat tut:

das Haus – die Häuser (<i>öý</i>)	die Hand – die Hände (<i>el</i>)
das Hotel – die Hotels (<i>otel, myhmanhana</i>)	die Sahne (<i>nur Sg.</i>) (<i>gaýmak</i>)
das Gesicht – die Gesichter (<i>ýüz(adam)</i>)	die Kirche – die Kirchen (<i>ybadathana</i>)
das Märchen – die Märchen (<i>ülje</i>) (<i>erteki</i>)	die Kirsche – die Kirschen
das Buch – die Bücher (<i>kitap</i>) (<i>torgaý</i>)	die Lerche – die Lerchen
der Hund – die Hunde (<i>it</i>) (<i>hepde</i>)	die Woche – die Wochen
der Schuh – die Schuhe (<i>aýakgap</i>)	der Strich – die Striche (<i>kese</i> <i>çyzyk</i>)
der Punkt – die Punkte (<i>nokat</i>)	das Komma – die Kommas (<i>otur</i>)
der Freund – die Freunde (<i>dost</i>)	der Sonntag – die Sonntage (<i>ýekşenbe</i>)

gehen – *gitmek* Ich gehe nach Hause – *Men öýümize gidýärim.*
 machen – *etmek* Was machen Sie? – *Siz näme edýärsiňiz?*
 brauchen – *gerek bolmak* Ich brauche ein Buch – *Maňa kitap gerek.*
 suchen – *gözlemek* Wir suchen den richtigen Weg – *Biz dogry ýoly gözleýäris.*
 sah – sehen *işliginiň Imperfekt (I öten zamanyň) I we III ýöňkemesi, birlik san.*
 auch – *hem* Heute kommt er auch. *Bu gün ol hem gelýär.*
 noch – *heniz, ýene* Wir haben noch etwas Zeit – *Heniz biziň biraz wagtymyz bar.*

Was sagt er noch? *Ol ýene näme diýýär?*
 wichtig – *möhüm* Das ist wichtig. *Bu möhüm.*
 lustig – *şadyýan, gyzykly, hezil* Es war sehr lustig. *Gaty gyzykly boldy.*

nötig – *hökman, zerur* Ich finde es nötig. *Men muny hökman hasap edýärim.*

tätig sein – *işlemek* Ich bin als Lehrer tätig. *Men mugallym bolup işleýärim.*

ohne – *inkär ediji söz.* Ich trinke Tee ohne Zucker. *Men çayý süýjüsiz içýärim.*

nah (nahe) – *golaý, ýakyn* weit – *daş, uzak*

hier – *şu ýerde*, dort – *ol ýerde* Hier ist Zucker. *Süýji şu ýerde (ynha süýji).*

hell – *ýagty*, dunkel – *garaňky.* Das Zimmer ist hell. *Otag ýagty.*

Ýatda saklaň: brauchen, suchen işlikleri hem **edil haben** işligi
 ýaly atlaryň **Akkusativ-de** gelmegini talap edýärler.

STUNDE 6

VI SAPAK

**Die Konsonanten
sesler**

[j, y]

Çekimsiz

Lautzeichen

Übungswörter

Schriftzeichen

j j ja, Jacke, Jäger, Jahr, jawohl, Jugend, Juni, Juli,
 Jurist

<p><i>Ýatda saklaň: Bu sözlerde Jj harpy türkmen dilindäki Ýý harpynyň okalyşy ýaly okalýar, emma alynma Jj we Žž aýdylýar.</i></p>	<p><i>sözlerde Jj harpy türkmen dilindäki Ýý harpynyň okalyşy ýaly okalýar, sözlerde bu harp türkmen dilindäki harplarynyň okalyşy ýaly hem</i></p>
---	---

j(j) j Jeans, Jockey, Joker, Jazz, jazzen, Jeep, Job

j(ž) j Jongleur, Journal, Journalist, Jalousie, Jargon, Jury

*Diňe bir sözde - **die Junta** (hunta) sözünde **Jj** harpyny türkmen dilindäki **Hh** harpy ýaly okamaly.*

***Ýatda saklaň:** Nemes diliniň elipbiýinden bilşiňiz ýaly, **Yy** harpy çekimli ses bolup, esasan, grek-latyn dillerinden alnan sözlerde türkmen dilindäki **Üü** harpy ýaly okalýar (**Analyse**), emma beýleki dillerden, esasan hem iňlis dilinden nemes diline geçen sözlerde bu harp iňlis dilinde okalyşy, ýagny türkmen dilindäki **Ýý** harpy ýaly okalýar; ol, esasan, sözüň başynda gelýär: der Yankee (ýanki) – ABŞ-nyň demirgazygynyň raýaty; der Yeti (ýeti) – gar adamy; der Yoghurt (Joghurt diýip hem ýazylýar) – gatyk, kefir; der Yogi (ýogi) – ýog*

Dialog 1

A. Guten Tag, ich bin Ajgözel Agajewa. Und wie ist dein Name?

B. Guten Tag. Mein Name ist Selbi Annajewa.

A. Wie geht es dir, Selbi?

B. Danke, gut. Und dir?

A. Es geht mir auch gut.

Dialog 2

A. Guten Morgen. Ich heiße Annajewa.

B. Guten Morgen. Und Ihr Vorname?

A. Mein Vorname ist Selbi. Ich bin Selbi Annajewa.

B. Angenehm. Ich heiße Ajgösel Agajewa.

Dialog 3

A. Guten Abend, Frau Haas. Ich bin Georg März.

B. Guten Abend, Herr März. Und wer ist das?

A. Das ist mein Freund Kowus Agajew aus Turkmenistan.

B. Sehr angenehm. Und das ist mein Mann Helmut Haas.

Dialog 4

A. Guten Tag. Ich bin Berit.

B. Guten Tag. Und Ihr Familienname, bitte!

A. Ich bin Berit Beate Haas. Und wie heißen Sie?

B. Ich heiße Batyr Myradow.

A. Woher kommen Sie, Batyr?

B. Ich komme aus Turkmenistan.

Nemes dilinde sein işligi hem haben işligi ýaly özbaşdak manyly we kömekçi işlik hökmünde ulanylýar. Özbaşdak manyly işlik görnüşinde sözlemiň habary bolup çykyş etmek bilen ol türkmen diline terjime edilmeyär: Ich bin Student. Men talyp. Das ist mein Freund. Bu meniň dostum. Emma sözlemiň eýesini we habaryny baglanyşdyryjy söz hökmünde nemes dilinde bu sözüň manysy bar hasap edilýär.

Sein işliginiň Präsens-de (häzirki zamanda) ýöňkemedede üýtgeýşini ýat tutuň!

ich	bin	wir	sind
du	bist	ihr	seid
er, sie, es	ist	sie	sind

Lesen Sie und übersetzen Sie ins Türkmenische!

1. Ich bin Student. Mein Name ist Albert Müller. Mein Vater heisst Thomas Müller. Er ist als Journalist tätig. Er hat eine Jacke. Die Jacke ist weiss. Ich habe auch einen Bruder. Mein Bruder spricht Jargon. Er ist noch jung. Wir lesen das Journal “Juma”. Wir spielen Jazzmusik. Wir haben einen Jeep. Der Jeep ist auch weiss. Meine Mutter sucht einen Job. Wir wohnen in einem Dorf.

2. Das Jahr hat zwölf Monate: Januar, Februar, März, April, Mai, Juni, Juli, August, September, Oktober, November, Dezember.

Das Jahr hat vier Jahreszeiten: der Frühling, der Sommer, der Herbst, der Winter.

Der Monat hat vier Wochen. Die Woche hat sieben Tage: der Montag, der Dienstag, der Mittwoch, der Donnerstag, der Freitag, der Sonnabend (der Samstag), der Sonntag.

Der Tag hat 24 (vierundzwanzig) Stunden. Eine Stunde hat 60 (sechzig) Minuten. Eine Minute hat 60 (sechzig) Sekunden.

Üns beriň: Am Montag haben wir 4 Stunden Deutsch.

Duşenbede biziň 4 sagat nemes dili sapagymyz bar.

Sonntags arbeiten wir im Garten – Ýekşenbe günleri (her ýekşenbe güni) biz bagda işleýäris.

Im Winter, im Frühling, im Sommer, im Herbst – gyşda,

ýazda (baharda), tomusda, güýzde.

Jedes Jahr – her ýyl, **jeden Tag** – her gün, **in der Woche** – hepdede

Ich bin 18 Jahre alt – Men 18 ýaşymda.

lange Jahre arbeiten – uzak ýyllar işlemek.

Ich bin im 1. (ersten) Studienjahr – Men birinji ýyl talyby.

Die Stunde dauert 45 Minuten. Sapak 45 minut dowam edýär.

Wir haben noch eine Stunde. Biziň ýene bir sagadymyz bar.

Ich komme in 15 Minuten. Men 15 minutdan gelerin.

3. Ich bin Ingenieur. Ich arbeite schon zwei Jahre als Ingenieur. Kasym Babaýew ist Jurist. Er ist noch nur ein Jahr als Jurist tätig. Er lernt Deutsch. Ich lerne Englisch und Russisch. Wir lesen und übersetzen am Montag. Am Donnerstag schreiben wir ein Diktat. Ich schreibe die Wörter richtig. Wir haben Russisch dreimal (*üç gezek*) in der Woche. Kasym hat Deutsch nur zweimal in der Woche.

4. Das ist mein Freund Bajram Myradow. Er ist 25 Jahre alt. Bajram ist Deutschlehrer von Beruf. Jetzt wohnt er in Bacharly und arbeitet in einer Schule. Die Schule ist gross, die Klassenzimmer sind hell. Die Schüler lernen Deutsch. Sie haben 4 Stunden Deutsch in der Woche. Eine Stunde dauert 45 Minuten. Am Dienstag schreiben die Schüler ein Diktat. Jeden Tag geht Bajram in die Schule. Sonntags arbeiten die Schüler im Garten. Der Garten ist gross und schön. Im Sommer haben die

Schüler Ferien. Sie lesen
liest die Gedichte von
Die Schüler lesen auch die

interessante Bücher. Bajram
Magtymguly besonders gern.
Gedichte von Goethe.

Nemes diline terjime ediň!

1. Siz nireli (nireden geldiňiz)? 2. Men Aşgabatly. 3. Men Türkmenabatda ýaşayaryn. 4. Siz türkmençe gürläp bilýärmisiňiz? 5. Hawa, men türkmençe biraz gürläp bilýärim. 6. Siz nirede ýaşayarsyňyz? 7. Men nemes diline gowy düşüňärim. 8. Biziň her gün mekdepde 6 sagat sapagymyz bar. 9. Özümi tanyşdyrmaga rugsat beriň! Meniň adym Mele Agaýew. 10. Örän gowy. Tanşanyma şat.

Labyzly okaň we ýat tutuň!

Verzeihen Sie, bitte ! Verzeihung ! *Bagyşlaweriň!*

Entschuldigen Sie, bitte! Entschuldigung! *Bagyşlaweriň!*
Günämi ötüň!

Danke schön, danke bestens, danke vielmals, besten Dank!
Köp sag boluň! Minnetdar!

Danke gleichfalls. *Size hem minnetdar.*

Keine Ursache. Gerne geschehen. *Sag bol aýtmak hökman dälle (Uly hyzmat dälle).*

Wie bitte? *Siz näme diýdiňiz?*

Sözleri manylary bilen ýat tut:

der Jäger – die Jäger (*awçy*) die Woche – die Wochen (*hepde*)

der Jurist – die Juristen (*hukukçy*) die Jeans (*pagtadan edilen matadan tikilen mawy reňkli*

der Juni – iýun *balak*)

der Juli – <i>iyul</i>	die Jugend (<i>yashlar</i>)
der Jockey [<i>joki</i>]-die Jockeys (<i>çapyksuwar</i>)	die Jury – die Jurys (<i>žýuri</i>)
der Joker [<i>joke,ýoke</i>] (<i>goşmaça kart</i>)	die Jacke – die Jacken (<i>kurtka,kofta</i>)
der Jongleur – die Jongleure (<i>žonglýor</i>)	die Jalousie – die Jalousien (<i>žalýuzi, plastik tuty</i>)
der Jazz (<i>jazz sazy</i>)	
der Jeep – die Jeeps (<i>der Geländewagen – jip maşyny</i>)	
der Jargon – die Jargons (<i>žargon, šiwe</i>)	das Jahr – die Jahre (<i>ýyl</i>)
der Journalist – die Journalisten (<i>galamgär</i>)	das Journal – die Journale (<i>žurnal</i>)
der Monat – die Monate (<i>ýylyň aýy</i>)	der Tag – die Tage (<i>gün</i>)
übersetzen – <i>terjime etmek</i> Wir übersetzen	
die Wörter – <i>Biz sözleri terjime edýäris.</i>	
arbeiten – <i>işlemek.</i> Sie arbeiten im Garten – <i>Olar bagda işleyärler.</i>	
lesen – <i>okamak.</i> Er liest ein Buch – <i>Ol kitap okayar.</i>	
lernen – <i>öwrenmek.</i> Wir lernen Deutsch – <i>Biz nemes dilini öwrenýäris.</i>	
nur – <i>diňe, bary-ýogy.</i> Nur Hans kommt nicht. <i>Diňe Hans gelmeýär.</i> Das kostet nur 50 (fünfzig) Manat. <i>Munuň bahasy bary-ýogy 50 (elli) manat.</i>	
zweimal – <i>iki gezek,</i> dreimal – <i>üç gezek.</i>	

STUNDE 7

VII SAPAK

**Die Konsonanten
sesler**

[sch, st, sp]

Çekimsiz

Lautzeichen

Übungswörter

Schriftzeichen

ş sch Flasche, Kirsche, schick, Türkmenisch, Russisch, Englisch

Ýatda saklaň: Eger türkmen diliniň elipbiýinde bu ses diliniň ol s,c,h Şş harpy bilen aňladylýan bolsa, nemes elipbiýinde bu sesi aňladýan aýratyn harp ýok, – üç harp birleşmesi bilen aňladylýar.

st st studieren, Student, Stuhl, Strasse, Strich, Studium, Stunde

sp sp Sprache, sprechen, Spiegel, Sport, Spanisch, spielen

Ýatda saklaň: St, sp harp birleşmeleri sözüň başynda gelse, s harpy türkmen dilindäki ş harpynyň okalyşy ýaly okalýar.

Dialog 1

A. Welche Sprache ist Ihre Muttersprache? *Haýsy dil Siziň ene diliňiz?*

B. Meine Muttersprache ist Türkmenisch. *Meniň ene dilim türkmen dili.*

A. Sprechen Sie Deutsch? *Siz nemesçe gürläp bilýärmisiňiz?*

B. Ich spreche etwas Deutsch. *Men nemes dilinde biraz gürläp bilýärim.*

A. Und sprechen Sie Russisch? *Siz rus dilinde hem gürläp bilýärmisiňiz?*

B. Ja, ich spreche Russisch *Hawa, men rusça gowy*

gut.	<i>gürleýärin.</i>
A. Sind Sie Student?	<i>Siz talypmy?</i>
B. Ja, ich bin Student.	<i>Hawa, men talyp.</i>
A. Was studieren Sie?	<i>S i z h a ý s y h ü n ä r i</i>
<i>öwrenýärsiňiz?</i>	
B. Ich studiere Chemie.	<i>Men himiýany öwrenýärin.</i>
A. Und was studiert Herr Schulz?	<i>Her Şuls näme hünäri öwrenýär?</i>
B. Er studiert Sport.	<i>Ol sport hünärini öwrenýär.</i>

Dialog 2

A. Wie heißen Sie?	<i>Siziň adyňyz näme?</i>
B. Ich heiße Kowus Agajew.	<i>Meniň adym Kowus Agajew.</i>
A. Sind Sie Student?	<i>Siz talypmy?</i>
B. Ja, ich bin Student.	<i>Hawa, men talyp.</i>
A. Was studieren Sie?	<i>S i z h a ý s y h ü n ä r i</i>
<i>öwrenýärsiňiz?</i>	
B. Ich studiere Chemie.	<i>Men himiýa hünärini öwrenýärin.</i>
A. Wo studieren Sie?	<i>Siz nirede okaýarsyňyz?</i>
B. Ich studiere in Aschghabat.	<i>Men Aşgabatda okaýaryn.</i>
A. Sprechen Sie eine Fremdsprache?	<i>Siz daşary ýurt dilinde gürleýärsiňizmi?</i>
B. Ja, Russisch und Englisch.	<i>Hawa, rus we iňlis dillerinde.</i>
A. Sprechen Sie auch Spanisch?	<i>Ispança hem gürleýärsiňizmi?</i>
B. Nein, Spanisch nicht.	<i>Ý o k , i s p a n ç a g ü r l ä p bilmeyärin.</i>

Goşgyňy ýat tutuň we labyzly aýdyp beriň!

Eins, zwei, drei, vier	<i>Bir, iki, üç, dört</i>
In die Uni gehen wir	<i>Biz uniwersitete baryarys</i>
Fünf, sechs, sieben, acht	<i>bäş, alty, ýedi, sekiz</i>
Türkmenistan – unsere Macht	<i>Türkmenistan – biziň döwletimiz</i>
Neun, zehn, elf, zwölf	<i>dokuz, on, on bir, on iki</i>
Zähle und anderen helf!	<i>Sana we beýlekilere-de kömek et!</i>

Nemes dilinde sorag sözsüz sorag sözlemlerine berilýän jogap hökman Ja (hawa) tassyklaýjy ýa-da Nein (Ýok) inkär ediji sözlerden başlanýar, bu sözler sözlemde sözleriň tertibine täsir etmeýärler.

Labyzly okaň we heňe goşup aýdym ýaly edip aýtmaga synanyşyň!

Ich bin Ausländer und spreche nicht gut Deutsch.	<i>Men daşary ýurtly şonuň üçin nemesçe gowy gürläp bilemok.</i>
Ich bin Ausländer und spreche nicht gut Deutsch,	<i>Haýyş edýärin, haýal gürläň!</i>
Bitte, langsam! Bitte langsam!	<i>Haýyş edýärin, haýalrak</i>
Bitte, sprechen Sie doch langsam!	<i>gürleseňizläň!</i>
Ich bin Ausländer und spreche nicht gut Deutsch.	

Ich bin Ausländer und spreche nicht gut Deutsch.
 Ich bin Ausländer und spreche nicht gut Deutsch.
 Ich versteh nicht, was Sie sagen. *Men Siziň näme*
 Ich versteh nicht, was Sie sagen. *diýýäniňize düşünmeýärin.*

Ich bin Ausländer und spreche nicht gut Deutsch.

Haben işligini häzirki zamanda (Präsens-de) degişli ýöňkemedede goýuň we sözlemleri türkmen diline terjime ediň!

1. Ich eine Katze. 2. du auch eine Katze? 3. Nein, ich keine Katze. Maral eine Katze. 4. Mein Freund ein Auto. 5. ihr auch ein Auto? 6. Ja. wir ein Auto. 7. sie einen Hund? Nein, sie keinen Hund. 8. Sie einen Papagei? 9. Er kein Telefon.

Biri-biriňize şu soraglary beriň we degişli jogaplary tapyň!

Wie ist Ihr Familienname?

Ich studiere in Aschghabat.

Wie ist Ihr Name?

Ja, ich bin Student.

Wie ist Ihr Vorname?

Nein, ich habe keinen

Hund.

Was sind Sie von Beruf?

Ich heiße Kijas Agajew.

Was ist das?

Ich heiße Kowus.

Was studieren Sie?

Mein Name ist Helmut

Haas.

Wo studieren Sie?

Nein, ich habe keinen

Garten.

Haben Sie Telephon?

Ich bin Lehrer von Beruf.

Haben Sie einen Hund?

Ja, ich habe Telephon.

Haben Sie einen Garten?

Das ist ein Haus.

Sind Sie Student?

Ich studiere Deutsch.

Ýatda saklaň: Belli bolşy ýaly, türkmen dilinde bir zady inkär etmek işliklerde olaryň yzyna – **ma**, – **me** we olardan soň bolsa degişli ýöňkeme goşulmalarynyň goşulmagy, atlarda **däl** sözünüň goşulmagy bilen anladylýar: Men **almaýaryn**. Men **almadym**. Olar **gelmediler**. Biz **sapak geçmedik**. Bu kitapmy? Ýok, bu kitap

däl. Sen kitap aljakmy? Ýok, men kitap aljak däl.

*Nemes dilinde inkär etmek bilen baglanyşykly birnäçe sözler bar. Olardan in esaslary atlar üçin **kein (keine)**, işlikler üçin **nicht** sözleridirler. **Kein** atlaryň önünden gelip inkär edýär: Ist das ein Buch? Nein, das ist **kein** Buch. Ist sie eine Sekretärin? Nein, sie ist **keine** Sekretärin. **Nicht** inkär edilyän manyny aňladýan işlikden ýa-da ondan soňky sözden soň gelyär: Arbeitest du? Nein, ich arbeite **nicht**. Er arbeitet heute **nicht**!*

Maşgalaňyzyň, dostlaryňyzyň we tanyşlaryňyzyň suratlaryny getiriň, olar bilen ýoldaşlaryňyzy tanyş ediň! Gepleşiklerden peýdalanyň!

I. – Darf ich mich vorstellen? Atajew. Ich komme aus Türkmenbaschy.

– Sehr angenehm. Mein Name ist Aschir Atajew. Ich komme aus Bacharly.

II. – (*suraty görkezip*) Das ist meine Familie. Meine Mutter und mein Vater. Mein Vater heisst Ata. Meine Mutter heisst Schemschat. Und das ist mein Bruder. Er heisst Serdar.

– Hast du auch eine Schwester?

– Ja, ich habe zwei Schwester.

– Wie heissen deine Schwester?

– Sie heissen Schirin und Maral.

III. (*suraty görkezip*) Das ist mein Mann. Und das sind meine Kinder. Das hier ist meine Tochter. Sie heisst Selbi. Und das sind meine Söhne. Der ältere (*uly oglum*) heisst Baba und der jüngere (*kiçi oglum*) – Setdar.

IV. – Das sind meine Eltern und meine Brüder.

– Und wer ist das?

– Das ist mein ältester Bruder Aman.

V. – Das sind meine Freunde und Kollegen. Das ist meine Freundin Sona und das ist mein Kollege Ata Myradow,

– Wer sind die anderen Kollegen?
 – Sie heissen Hans Schubert und Heinz Müller. Sie sind meine Freunde und kommen aus Dortmund.

VI. – Ist das Frau Myradowa aus Mary?

– Nein, das ist Frau Agajewa. Sie kommt aus Aschghabat.

– Ist sie Sekretärin?

– Nein, sie ist keine Sekretärin. Sie ist Lehrerin.

– Und wer ist das?

– Das ist meine Frau. Sie ist auch Lehrerin.

Sözleri manylary bilen ýat tutuň!

die Flasche – die Flaschen	der Student – die Studenten (<i>çüýşe</i>) (<i>talyp</i>)
die Kirsche – die Kirschen (<i>ülje</i>)	der Stuhl – die Stühle (<i>oturgyç</i>)
die Strasse – die Strassen (<i>köçe</i>)	der Strich – die Striche (<i>kese çyzyk</i>)
die Stunde – die Stunden (<i>sagat, sapak</i>)	der Bruder – die Brüder (<i>erkek dogan</i>)
die Sprache – die Sprachen (<i>dil</i>)	der Spiegel – die Spiegel (<i>ýüz görülyän aýna</i>)
die Schwester – die Schwestern (<i>aýal dogan</i>)	der Vater – die Väter (<i>kaka</i>)
die Mutter – die Mütter (<i>eje</i>)	der Sohn – die Söhne (<i>ogul</i>)
die Tochter – die Töchter (<i>gyz</i>)	der Freund – die Freunde (<i>dost</i>)
die Freundin – die Freundinnen (<i>jora</i>)	die Eltern (<i>eje-kaka, ata-ene</i>)
das Studium – die Studien (<i>okuw</i>)	der Ausländer – die Ausländer (<i>daşary ýurtly</i>)

		<p>schick – <i>gelşikli, owadan</i> Das Kleid ist schick. <i>Köýnek owadan.</i></p> <p>studieren – 1. <i>öwrenmek</i> 2. <i>yokary okuw mekdebinde okamak.</i> Ich studiere Deutsch. <i>Men nemes dilini öwrenýärin.</i> Ich studiere in Aschghabat. <i>Men Aşgabatda okaýaryn.</i></p> <p>spielen – <i>oynamak</i> Er spielt mit den Kindern im Garten. <i>Ol bagda çagalar bilen oýnaýar.</i> Ich spiele Schach. <i>Men küşt oýnaýaryn.</i></p>
--	--	---

Nemes dilinde Türkmenisch, Russisch, Spanisch, Englisch ýaly -isch goşulmaýy sözler at hökmünde gelip, uly harp bilen ýazylsalar, neutrum-a degişli bolup türkmen dili, rus dili, ispan dili, iňlis dili düşünjelerini aňladýarlar. Kiçi harp bilen ýazylsalar, olar sypat bolup gelyärler: die türkmenische, russische, englische, spanische Sprache – *türkmen, rus, iňlis, ispan dili*; türkmenisches Brot – *türkmen çöregi*

STUNDE 8

VIII SAPAK

Die Diphthonge

[ei, ai, ay, eu, äu, au

]

Diftonglar – goşa sesler

*Lautzeichen
Schriftzeichen*

Übungswörter

ay ei ein, zwei, drei, nein, kein, Eis, Eier, Kleid, leise, Preis

ay ai Mai, Hai, Hain, Kai, Kaiser, Laib, Laie, Mais,

Rain

ay **ay** Bayern, Bayreuth, Fayence, Mayaschrift,
Mayonnaise

***Ýatda saklaň:** Nemes dilinde bu diftongyň **ay** görnüşinde ýazylyşy örän seýrek duş gelyär, ol, esasan, iňlis, fransuz we beýleki dillerden nemes diline geçen sözlerde şol dilleriň özünde ýazylyşy ýaly galýar.*

eu **eu** Deutsch, deutlich, neun, neu, teuer, Euro, Europa,
euch

äu **äu** Fräulein, Bäume, Häuser, Mäuse, Käufer, Räume,
Träume

au **au** Haus, Maus, Baum, Raum, Traum, kaufen, laut,
auch, blau

Nemes dilindäki Diphthong sözi diphthongus diýen latyn sözünden gelip çykyar we iki çekimli sesden durýan goşa ses diýen manyny berýär. Şeýlelikde, diftong bir bogunda gelyän iki çekimli sesden ybarat bolan goşa sesdir. Diftong okalanda çekimli sesleriň biri beýlekisine görä has güýçli aýdylyp, ol bogun döredýän çekimli ses hökmünde kabul edilýär, beýleki ses gowşak aýdylyp, bogun döretmäge gatnaşmaýar. Nemes dilinde üç sany diftong bolup, olaryň birinjisi (ay) harp birleşmeleriniň üç, ikinjisi (oy) – iki, üçünjisi (ao) diňe bir görnüşi bilen aňladylýarlar. Diftonglar iňlis, fransuz, italyan we beýleki

*dillerde hem gabat gelyärler. Ol dillerde üç sesden ybarat bolan
triftonglar hem duş gelyärler. Nemes dilinde diftonglar diňe iki
sany harpyň birleşmesi bilen aňladylýarlar.*

*Diftongly sözleri has labyzly okaň! Sapagyň soňunda
berilyän sözlükden peýdalanyp, sözlemleri türkmen diline
terjime ediň!*

1. Das ist ein Mantel. Der Mantel ist braun. Ist das ein Mantel?
Nein, das ist kein Mantel. Der Mantel ist nicht braun. Der Mantel
ist grau.

2. Das ist ein Pullover. Der Pullover ist grau. Ist das ein
Pullover? Ja, das ist ein Pullover. Ist der Pullover grau? Nein,
der Pullover ist braun.

3. Das ist ein Kleid. Das Kleid ist blau. Was ist das? Ist das
ein Kleid? Nein, das ist kein Kleid. Das ist eine Jacke. Die Jacke
ist weiss.

4. Ist das ein Hemd? Ja, das ist ein Hemd. Ist das Hemd
weiss? Nein, das Hemd ist nicht weiss. Das Hemd ist blau. Das
Hemd ist schick.

5. Das ist eine Jacke. Die Jacke ist blau. Ist das eine Jacke?
Nein, das ist keine Jacke. Das ist ein Kleid. Das Kleid ist weiss.

6. Das ist eine Bluse. Die Bluse ist weiss. Ich habe eine
Bluse. Die Bluse ist auch weiss. Ist das eine Bluse? Ja, das ist
eine Bluse.

Gepleşigi sahnajyk görnüşinde oýnaň we ýat tutuň!

Im Warenhaus
A. Bitte sehr?

Uly dükanda
Hoş geldiňiz! Näme
isleyärsiňiz?

- B.** Ich möchte ein Kleid. *Maña aýal köýnegi gerekdi.*
A. Bitte, hier sind die Kleider. *Baş üstüne, ine köýnekler şu ýerde.*
B. Danke! Ist das Kleid schick? *S a g b o l u ñ ! K ö ý n e k gelşiklimi?*
A. Ja, das Kleid ist sehr schick. *Hawa, köýnek örän owadan.*
B. Das ist sehr schön. *Bu örän gowý.*
A. Wie gefällt es Ihnen? *Ol (köýnek) Size ýarayırmý?*
B. Es gefällt mir sehr gut. *Ol maña örän ýarayar.*
Ist es teuer? *Bahasy gymmatmy?*
A. Nein, hier ist der Preis. *Ýok, ynha bahasy. On ýewro.*
Zehn Euro.
B. Gut, ich kaufe das Kleid. *Ýagşy, men köýnegi satyn alýaryn.*

Labyzly okaň we heňe goşup aýdym ýaly edip aýtmaga synanyşyň!

- Mele:* Wie heisst das auf deutsch? *Muňa nemesçe näme diýilýär?*
Hans: Das heisst Salat. *Muňa işdäaçar diýilýär.*
Mele: Wie heisst das auf deutsch? *Muňa nemesçe näme diýilýär?*
Hans: Das heisst Spinat, und das hier ist Milch. *Muňa ysmanak diýilýär, ine bu bolsa süýt.*
Das ist Kaffee *Bu kofe*
und das sind zwei Eier, *we bu bolsa iki sany ýumurtga*
und das ist Tee. *we çay.*
Selbi: Wie sagt man *”Ýagdaýlarym gowý”? diýip nähili aýdylýar?*
Berit: Es geht mir gut. *“Tagamy gowý”? diýip nähili*

Selbi: Wie sagt man *aydylyar?*
Berit: Es schmeckt gut. “Taňryýalkasyn”? *diýip nähili*
Selbi: Und wie sagt man *aytmaly?*
Berit: Danke schön! “Size-de taňryýalkasyn”
diýiup Selbi: Wie sagt man *n ä h i l i*
aytmaly?
Berit: Bitte schön!

**Sein işligini häzirki zamanda (Präsens-de) degişli
yöňkemelerde goýuň we sözlemleri türkmen diline terjime
ediň!**

1. Wir Studenten der Turkmenischen Staatlichen
Magtymguly-Universität.

2. Ich Kowus Agajew. 3. Das Zimmer gross und
hell. 4. Die Strassen schön. 5. . . . du Kowus? Nein, ich . .
.. Kijas. 6. . . . ihr Studenten? Ja, wir Studenten. 7. . . . das
eine Bluse? Nein, das keine Bluse. Das . . . ein Hemd. 8. Hier
. . . . zwei Eier und drei Äpfel. 9. Die Kleider schick.

**Berlen sözleri ulanyp mümkin boldugyça köp sözlem
düzüň!**

Maral	habe	Arbeiter
Er	sind	einen Hund
Sie	seid	Studenten
Frau Haas	haben	Lehrerin
Ich	bist	Ausländer
Ihr	ist	Sekretärin
Die Eltern	bin	zwei Söhne

Du	hat	ein Haus
Das Zimmer	habt	hell
<i>Sözleri manylary bilen ýat tutuň!</i>		
der Hai – die Haie (<i>akula balygy</i>)	der Hain – die Haine (<i>kiçiräk tokayý</i>)	
der Kai – die Kais (<i>kayýsar</i>)	der Kaiser – die Kaiser	
(<i>kenar ýakasy</i>)		

der Laib – die Laibe (höwesjeň)

(*tegelek çörek*)

der Mais (*nur Sg.*) (*mekgejöwen*) der Rain – die Raine (*çäk, gyra, serhet*)

der Baum – die Bäume (*agaç*) der Raum – die Räume (*giňişlik, otag*)

der Traum – die Träume (*arzuw*) der Käufer – die Käufer (*alyjy*)

der Mantel – die Mäntel (*palto*) die Bluse – die Blusen (*ayal köýnegi*)

die Maus – die Mäuse (*syçan*) die Fayence – die Fayencen (*faýans*)

die Mayonnaise (*maýonez*) die Mayaschrift (*maýa ieroglifi*)

das Haus – die Häuser (*öý*) das Bayern (*Bawariýa welaýaty*)

das Europa (*ýewropa*) das Euro (*ýewro pul birligi*)

das Fräulein (*gyz*) (*ýüzlenme sözi*) das Ei – die Eier (*ýumurtga*)

das Kleid – die Kleider (*ayal köýnegi*) das Hemd – die Hemden (*oglan köýnegi*)

Bayreuth (*Bayrot*) (*şäher ady*) das Eis (*1. buz 2. doňdurma*)

laut (*gaty sesli*) leise euch (*sizi*) neu (*täze*)

(ýuwaş sesli)
deutlich (*düşnükli, aýdyň*),
grau (*çal*)

teuer (*gymmat*)
blau (*mawy, gök*), auch
(*hem, -da, -de,*)

STUNDE 9

IX SAPAK

Die Konsonanten sesler

[l, r]

Çekimsiz

Lautzeichen Schriftzeichen

Übungswörter

l l lachen, Lampe, Land, lang, lesen, Leben, Liege,
gelb

l ll Ball, hell, toll, voll, gefallen, alle, allein, fallen,
Kollege

r r Rabe, Rad, rauchen, Regal, rechts, frei, Schrank,
dort, Wort

r rr Karre, Narr, Herren, herrlich, Herrschaft,
beherrschen

*Ýatda saklaň: Sözbaşyda berlen 22-nji düzgüni
okaň, şu ýerde bu ses, esasan, türkmen
dilindäki degişli sesiň okalyşy ýaly okalýar.*

r r vier, für, vor, Bär, Bar, war, Ohr, Tor, Teller, Peter,
sehr

*Ýatda saklaň: R sesi, esasan, üç ýagdaýda reduksiýa
sezewar bolýar, ýagny gowşak aýdylýp öz häsiýetini
ýitirýär: 1. Uzyn çekimli sesden soň: Papier; 2.*

Sözüň

ver-, zer- prefikslerinde:

verstehen, zerreißen; 3. Sözüň

çekimli seslerden soň we – **er** goşulmasynda:

vier, Peter

öňünden goşulýan **er-, her-,**

erzählen, heran,

soňunda

***Gepleşigi sahnajyk görnüşinde oýnaň we soň öz otagyňyzda
mebelleriň durýan ýerleri barada aýdyp beriň!***

Rolf: Ich habe ein Zimmer.

Meniň otagym bar.

Eva: Ist das dein Zimmer?

Bu seniň otagyňmy?

Rolf: Ja, das ist mein Zimmer.

Hawa, bu meniň otagym.

Eva: Hast du eine Liege?

Arkasyz diwanyň barmy?

Wo steht sie?

Ol nirede dur?

Rolf: Die Liege steht rechts.

Arkasyz diwan sagda dur.

Eva: Hast du auch einen

Seniň şkafyň hem barmy?

Schrank?

Rolf: Ja, der Schrank steht

Hawa. Şkaf çepde dur.

links.

~~Eva: Und wo stehen das Regal und der Tisch? *Tekje we stol nirede durlar?*~~

~~Rolf: Hier steht das Regal, dort steht der Tisch.~~

~~*Tekje şu ýerde, stol ol ýerde*~~

~~Eva: Hast du auch Sessel? *Seniň kreslolarıň hem barmy?*~~

~~Wo stehen sie?~~

~~*Olar nirede durlar?*~~

~~Rolf: Ja, die Sessel stehen auch dort.~~

~~*Hawa, kreslolar hem ol ýerde durlar.*~~

~~Wie gefällt dir mein Zimmer? *Saňa meniň otagym nähili ýarady?*~~

Eva: Dein Zimmer gefällt mir *Seniň otagyň maňa örän gowy*

sehr gut. Es ist gross und *ýarady. Ol uly we ýagty.*
hell.

Nemes diliniň at we degişlilik çalyşmalaryny öwreniň! Birlik sanda der (ein) Tisch, das (ein) Zimmer, die (eine) Jacke we köplük sanda die Blumen atlarynyň haýsy degişlilik çalyşmalary bilen nähili goşulmalary kabul edýänine üns beriň!

Ich (men) – mein (meine) (meniň) mein Tisch (*meniň stolum*), mein Zimmer (*meniň otagym*), meine Jacke (*meniň kurtkam*), meine Blumen (*meniň güllerim*);

Du (sen) – dein (deine) (seniň) dein Tisch (*seniň stoluň*), dein Zimmer (*seniň otagyň*), deine Jacke (*seniň kurtkaň*), deine Blumen (*seniň güllerin*);

Er (ol) – sein (seine) (onuň) sein Tisch (*onuň stoly*), sein Zimmer (*onuň otagy*), seine Jacke (*onuň kurtkasy*), seine Blumen (*onuň gülleri*);

Sie (ol) – ihr (ihre) (onuň) ihr Tisch (*onuň stoly*), ihr Zimmer (*onuň otagy*), ihre Jacke (*onuň kurtkasy*), ihre Blumen (*onuň gülleri*);

Es (ol) – sein (seine) (onuň) sein Tisch (*onuň stoly*), sein Zimmer (*onuň otagy*), seine Jacke (*onuň kurtkasy*), seine Blumen (*onuň gülleri*);

Wir (biz) – unser (unsere) (biziň) unser Tisch (*biziň stolumyz*), unser Zimmer (*biziň otagymyz*), unsere Jacke (*biziň kurtkamyz*), unsere Blumen (*biziň güllerimiz*);

Ihr (siz) – euer (eure) (siziň) euer Tisch (*siziň stoluňyz*), euer Zimmer (*siziň otagyňyz*), eure Jacke (*siziň kurtkaňyz*), eure Blumen (*siziň güllerin*);

Sie (olar) – ihr (ihre) (olaryň) ihr Tisch (*olaryň stoly*), ihr

Zimmer (*olaryň otagy*), ihre Jacke (*olaryň kurtkasy*), ihre Blumen (*olaryň gülleri*).

Gepleşigi ilki labyzly okaň soň ýat tutup sahnajyk görnüşinde oýnaň!

Im Hotel

Myhmanhanada

A. Bitte, ist ein Zimmer frei? *Aýtsaňyzlaň, hoş otag barmy?*

B. Ja, mein Herr, mit Bad oder ohne Bad? *Hawa, jenap, wannalymy ýa-da wannasyz?*

A. Wieviel kostet ein Zimmer mit Bad? *Wannaly otag üçin näçe tölemeli?*

B. Ein Zimmer mit Bad kostet 10 Euro. *Wannaly otag üçin 10 ýewro tölemeli.*

A. Und ein Zimmer ohne Bad? *Wannasyz otag üçin näçe?*

B. Fünf Euro. *Bäs ýewro.*

A. Gut, ich nehme ein Zimmer mit Bad. *Ýagşy, men wannaly otagy alýaryn.*

B. Bitte, hier ist Ihr Schlüssel. *Baş üstüne, ine Siziň açaryňyz.*

Eger türkmen dilinde 12-den 20-ä çenli sanalanda on + ona çenli degişli birlik kada boýunça sanalsa (on bir, on iki we ş.m.), nemes dilinde ilki ona çenli birlik, soň on, ýagny birlik + zehn kadasy boýunça sanalýar we ol sanlar bile ýazylýarlar: 13 – dreizehn, 14 – vierzehn, 15 – fünfzehn, 16 – sechzehn, 17 – siebzehn, 18 – achtzehn, 19 – neunzehn, 20 – zwanzig.

Nemes dilinde onluk sanlar 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 birlik sanlaryň yzyna –zig suffiksiniň (goşulmasynyň) goşulmagy bilen ýasalýarlar. Diňe 20-de zwei- sözüniň deregine zwan-, 70-de sieben- sözi sieb- görnüşinde gysgaldylýar, 30- da -zig suffiksi –ssig görnüşü alýar: zwanzig, dreissig, vierzig, fünfzig,

sechzig, siebzig, achtzig, neunzig, hundert (ýüz).

Sözleri manylary bilen ýat tutuň!

die Lampe – die Lampen (<i>lampa</i>)	das Land – die Länder (<i>ýurt</i>)
die Liege – die Liegen (<i>arkasyz diwan</i>)	das Leben (<i>durmuş, ýaşayyş</i>)
die Karre – die Karren (<i>galtak</i>)	das Regal – die Regale (<i>tekje</i>)
die Herrschaft – die Herrschaften (<i>hökümdarlyk</i>)	das Rad – die Räder (<i>tigir</i>)
die Bar – die Bars (<i>bar</i>)	das Wort – die Wörter (<i>söz</i>)
der Ball – die Bälle (<i>top, pökgi</i>)	das Ohr – die Ohren (<i>gulak</i>)
der Rabe – die Raben (<i>garga</i>)	das Tor – die Tore (<i>derweze</i>)
der Herr – die Herren (<i>samsyk</i>)	der Narr – die Narren (<i>erkek adam</i>)

der Kollege – die Kollegen (<i>kärdeş</i>)	der Schrank – die Schränke (<i>şkaf</i>)
der Bär – die Bären (<i>aýy</i>)	der Teller – die Teller (<i>tarelka</i>)

lachen – *gülmek*, alle – *hemmeler* Alle lachen laut – *Hemmeler gaty gülyärler.*

lang – *uzyn*, kurz – *gysga* langes Kleid – *uzyn köýnek*

lesen – *okamak*, Ich lese ein Buch – *Men kitap okaýaryn.*

rauchen – *çilim çekmek*, Er raucht nicht – *Ol çilim çekmeýär.*

fallen – *aşak geçmek*. Im Herbst fällt das Laub von den Bäumen – *Güýzde agaçlaryň ýapraklary düşýärler.*

frei – *azat, boş*, gefallen – *ýaramak, ýakmak.*

Das Zimmer gefällt mir – *Otag maňa ýaraýar.*

beherrschen – *eýelik etmek, bilmek, başarmak.*

Seine Schwester beherrscht drei Fremdsprachen – *Onuň aýal dogany üç daşary ýurt dilinde gürläp bilýär.*

gelb – *sary*, toll – *ajaýyp*. Das ist eine tolle Idee – *Bu diýseň*

ajayyp pikir.

voll – *doly*, leer – *boş*, hell – *yagty*, dunkel – *garaňky*, rechts – *sagda*, links – *çepde*, allein – *bir özi*, *ýeke*. Ich wohne allein – *Men bir özüm ýaşayaryn*.

herrlich – *ajayyp*, herrlicher Tag – *ajayyp gün*.

sehr schön – *örän owadan*, für meinen Freund (meine Mutter) – *dostum (ejem) üçin*, vor – *öňünde* vor dem Haus – *jaýyň öňünde*, dort – *ol ýerde*, hier – *bu ýerde*

war – *sein işliginiň Imperfekt (Präteritum)* öten zamanyň *birlik san 3-nji ýöňkemesi*. Er war in Aschghabat. *Ol Aşgabatda bolupdy*.

STUNDE 10

X SAPAK

Die Konsonanten sesler

[m, n, ŋ]

Çekimsiz

Lautzeichen
Schriftzeichen

Übungswörter

m **m** Mann, Mädchen, machen, Mund, mit, Film, nehmen,
im

m **mm** Zimmer, immer, Sommer, Hammer, Stimme,
schwimmen

n **n** Nase, nein, neun, schnell, gern, Kind, neben, Ozean,
an

n nn Mann, nennen, brennen, Sonne, Panne, rennen, kennen

ň ng Ring, singen, bringen, springen, Unterhaltung, Hoffnung

Ýatda saklaň: ng harpy birleşmesini bir ses – ň diýip okamaly, bu ýerde g harpy okalmayar.

ň nk Bank, Schrank, danke, Onkel, denken, Enkel, trinken

ň nx Sphinx

Ýatda saklaň: Ň sesi türkmen dilindäki iňňe, gaňňa, maňa ýaly sözlerdäki ň sesiniň aýdylyşy ýaly aýdylýar. Türkmen diliniň elipbiýinde bu ses özbaşdak Ňň harpy bilen aňladylýar, emma nemes dilinde bu ses bolsa-da, ol elipbiýde özbaşdak harpy bilen aňladylmayar; nemes dilinde bu ses ng harpy birleşmesi bilen aňladylýar; ýa-da n harpy nk, nx harpy birleşmelerinde k we x seleri okalyp, diňe n harpy ň diýlip okalýar.

Ähli dillerde, şol sanda nemes dilinde hem [l], [m], [n], [ň], [r] seslerine sonor sesler diýilýär. Sonor sesler beýleki çekimsiz seslerden tapawutlylykda, esasan, heňden ýa-da örän az derejede galmagaldan ybarat bolýarlar.

Gaty ses bilen labyzly okaň, sonor seslere aýratyn üns beriň!

Sapagyň soňunda berilýän sözlükden peýdalanyp, türkmen diline terjime ediň!

Mein Name ist Serwi Amanowa. Ich singe gern türkmenische Lieder. Ich habe zwei Freunde aus Deutschland. Sie heissen Hans und Karin. Sie singen gern deutsche Lieder. Meine Freundin Selbi singt auch gern. Sie holt die Gitarre und sagt: Kommt, wir singen! Sie singt: Tanzen und springen,

singen und klingen, fa, la, la, la.

Nun singen alle: Tanzen und springen,
singen und klingen, fa, la, la, la

Gaty ses bilen labyzly okaň we ýatdan aýdyň!

Guten Abend und herzlich
willkommen, liebe Gäste!

*Agşamyňyz haýyrly bolsun,
Hoş geldiňiz, gadyrly
myhmanlar!*

Heute singt für euch die
Aşgabatdan

Gruppe “Dijar” aus Aschghabat.

Ş u g ü n s i z i ñ ü ç i n

*gelen Diýar” topary aýdym
aýdýar.*

Wir singen zuerst “Das Lied
über unsere Heimat”.

*Biz ilki bilen “Biziň
Watanymyz hakynda aýdym”
aýdýarys.*

Gute Unterhaltung!

Wagtyňyzy hoş geçiriň!

Ýatda saklaň: Eger-de türkmen we rus dillerinde 20-den başlap onluklaryň arasyndaky sanlar onluk + birlik kadasy bilen aňladylýan bolsa (21 – ýigrimi bir, 32-otuz iki, 98 – togsan sekiz we ş.m.), nemes dilinde ilki birlik, soň und baglaýjysy, soň bolsa onluk, ýagny birlik + und + onluk görnüşinde ýasalýarlar:

20 – zwanzig

46-sechsvierzig

73-dreiundsiebzig

21 – einundzwanzig	47-siebenundvierzig	74-vierundsiebzig
22-zweiundzwanzig	48-achtundvierzig	75-fünfundsiebzig
23-dreiundzwanzig	49-neunundvierzig	76-sechundsiebzig
24-vierundzwanzig	50-fünfzig	7 7 -
siebenundsiebzig		
25-fünfundzwanzig	51-einundfünfzig	78-achtundsiebzig
26-sechsendzwanzig	52-zweiundfünfzig	79-neunundsiebzig
27-siebenundzwanzig		53-dreiundfünfzig
80-achtzig		
28-achtundzwanzig	54-vierundfünfzig	81-einundachtzig
29-dreiundzwanzig	55-fünfundfünfzig	82-zweiundachtzig
30-dreissig	56-sechsendfünfzig	83-dreiundachtzig
31- einunddreissig	57-siebenundfünfzig	84-vierundachtzig
32-zweiunddreissig	58-achtundfünfzig	85-fünfundachtzig
33-dreiunddreissig	59 -neunundfünfzig	86-sechsendachtzig
34-vierunddreissig	60-sechzig	8 7 -
siebenundachtzig		
35-fünfunddreissig	61- einundsechzig	88-achtundachtzig
36-sechsenddreissig	62-zweiundsechzig	89-neunundachtzig
37-siebenunddreissig	63-dreiundsechzig	90-neunzig
38-achtunddreissig	64-vierundsechzig	91-einundneunzig
39-neununddreissig	65-fünfundsechzig	92-zweiundneunzig
40-vierzig	66-sechsendsechzig	93-dreiundneunzig
41-einundvierzig	67-siebenundsechzig	94-vierundneunzig
42-zweiundvierzig	68-achtundsechzig	95-fünfundneunzig
43-dreiundvierzig	69-neunundsechzig	96-sechsendneunzig
44-vierundvierzig	70-siebzig	9 7 -
siebenundneunzig		
45-fünfundvierzig	71-einundsiebzig	98-achtundneunzig

Germaniýaly Knabe bilen Amerikanyň Buffalo şäherinden gelen nemes dilini öwrenýän ýaponiýaly Jonni Watanabeniň arasyndaky gepleşigi labyzly okaň we heňe goşup aýdym ýaly edip aýtmaga synanyşyň!

<i>Herr Knabe:</i>	Guten Abend, ich heiss Knabe.	
<i>Herr Watanabe:</i>	Freut mich! Jonny Watanabe.	
<i>Herr Knabe:</i>	Wie ist Ihr Name?	
<i>Herr Watanabe:</i>	Watanabe!	
<i>Herr Knabe:</i>	Wie ist Ihr Name?	
<i>Herr Watanabe:</i>	Watanabe!	
<i>Herr Knabe:</i>	Kommen Sie aus Tokio?	
<i>Herr Watanabe:</i>	Nein, ich komm aus Buffalo.	
<i>Herr Knabe:</i>	Seit wann sind Sie hier	<i>Siz haçandan bäri</i>
	in Trier.	<i>Trirde?</i>
<i>Herr Watanabe:</i>	Ich bin erst seit gestern	<i>Men edil düýnden</i>
	hier.	<i>bäri şu ýerde.</i>
<i>Herr Knabe:</i>	Oh, Ihr Deutsch ist wirklich	<i>Siz nemesçe diýseň</i>
	gut.	<i>gowy gurleýarsıñız.</i>
<i>Herr Watanabe:</i>	Nein, mein Deutsch	<i>Ýok, men nemesçe</i>
	ist nicht so gut.	<i>beýle bir gowy</i>
<i>gürläp</i>		<i>bilmeyärin.</i>
<i>Herr Knabe:</i>	Kommen Sie aus Tokio?	<i>Siz Tokiodan</i>
		<i>geldiñizmi?</i>
<i>Herr Watanabe:</i>	Nein, ich komm	<i>Ýok, men Buffalodan</i>
	aus Buffalo.	<i>geldim.</i>
<i>Ýay içindäki atlary Akkusativ düşüminde goýup sözlemleri</i>		

depderiňize ýazyň!

1. Ich habe (ein Hund) und (eine Katze). 2. (Wer) suchen Sie? 3. Ich gehe in (die Universität). 4. Meine Mutter bringt (eine Tasse) Kaffee. 5. Ich kenne (er) sehr gut. 6. Der Student fragt (der Lehrer), (die Lehrerin). 7. Die Studenten verstehen (das Wort) nicht. 8. Der Professor erklärt (der Satz). 9. Bringt ihr, bitte, (die Bücher)! 10. Wir übersetzen heute (ein Text). 11. Ich mache (ein Fehler). 12. Sie braucht (ein Wörterbuch). 13. Der Student versteht (die Lehrerin) nicht.

Köp nokatlaryň deregine degişli at we degişlilik çalyşmalaryny goýuň!

1. heisse Kowus Agajew. bin Student. Das istBuch. 2. Aman, Berdi und Serdar sind Freunde. Ich frage Aman: Besuchst die Kurse für Fremdsprachen? Arbeitest ... viel? Lernst auch Deutsch? Ist das Wörterbuch? 3. Hier ist Peter. ist Student. Das ist Buch. 4. Ist Frau Agajewa Lehrerin. Ja, ist Lehrerin. Das ist Buch. 5. Wo liegt das Buch? liegt hier. 6. Wir sind Studenten. Hier sind Bücher. 7. Ist die Hausaufgabe schwer? Ja, ist schwer. 8. Der Lehrer fragt Peter und Paul: Ist das Wörterbuch? Besucht die Kurse für Fremdsprachen? Arbeitet viel? Lernt Deutsch gut? 9. Der Professor fragt: Wo sind Kijas und Kowus? Sind hier? Ist das Wörterbuch? 10. Lernt das Mädchen fleissig? Ja, lernt fleissig.

Sözleri manylary bilen ýat tutuň!

der Mann – die Männer	das Mädchen – die Mädchen
(erkek adam)	(gyz)
der Mund – die Münder (agyz)	das Zimmer – die Zimmer
	(otag)

der Sommer – die Sommer (<i>tomus</i>)	das Kind – die Kinder (<i>çaga</i>)
der Film – die Filme (<i>film, plýonka</i>)	die Nase – die Nasen (<i>burun</i>)
der Ozean – die Ozeane (<i>umman, okean</i>)	die Stimme – die Stimmen (<i>ses</i>)

der Hammer – die Hämmer (<i>çekiç</i>)	die Sonne <i>nur Sg</i> (<i>gün</i>)
der Ring - die Ringe (<i>1. ýüzük 2. halka</i>)	die Panne – die Pannen (<i>heläkçilik</i>)
der Schrank – die Schränke (<i>şkaf</i>)	die Hoffnung – die Hoffnungen (<i>umyt</i>)
der Enkel – die Enkel (<i>agtyk</i>)	die Bank – die Bänke (<i>oturgyç</i>)
der Onkel – die Onkel (<i>daýy</i>)	die Bank – die Banken (<i>bank</i>)

machen – die Hausaufgaben machen – *Öý işleriňi etmek*;

Er macht Fehler – *ol ýalňyş goýberýär*;

Ich mache meine Arbeit – *Men öz işimi edýärim*.

schwimmen – *ýüzmek*. Er schwimmt gut – *Ol gowy ýüzyär*.

nehmen – *almak*. Nimm das! – *Al muny!*

nennen – *at bermek*.

Er nennt seinen Hund Alabaý – *Ol itine Alabaý diýýär*.

brennen – *ýanmak, ýakmak, otlamak*.

Holz brennen – *odun ýakmak*, eine Lampe brennen – *çyrany ýakmak*, die Sonne brennt – *gün ýakyp barýar*.

rennen – *ylgamak, çapmak*.

Er rennt sehr schnell – *Ol örän çalt ylgaýar*.

kennen – *tanamak*. Ich kenne ihn gut – *Men ony gowy tanaýaryn*.

bringen – *getirmek*. Er bringt grünen Tee – *Ol gök çay getirýär*.

singen – *aýdym aýtmak*. Wir singen – *Biz aýdym aýdýarys*.

springen – *bökmek*. Er springt weit – *Ol daşa bökyär*.
 denken – *pikirlenmek*. Denk, bevor zu sprechen – *Gürlemezden öň pikir et!*
 trinken – *çmek*. Das Mädchen trinkt Kaffee – *Gyz kofe içýär*.
 neben dem Tisch – *stoluň ýanynda*.
 immer – *mydama*, im = in +dem (der, das *Dativ-de*).

STUNDE 11

XI SAPAK

**Lange Vokale
sesler**

[ö, ü, y]

Uzyn çekimli

*Lautzeichen
Schriftzeichen*

Übungswörter

ö ö König, Öl, mögen, Löwe, Brötchen, schön, hören,
böse

ö öh Söhne, Höhle, stöhnen, dröhnen, Föhn, Höhe,
höhnisch

ö oe Goethe, Oeuvre

*Ýatda saklaň: Nemes diliniň [ö], [ü] sesleri
 edil türkmen dilindäki degişli dodak çekimli
 sesleri ýaly aýdylýarlar. [Ö] sesiniň oe görnüşinde
 ýazylyşy örän seýrek duş gelyär. Bize şu iki sözden
 başga söz tapmak başartmady.*

ü ü Tür, für, Bücher, begrüßen, Übung, grün, Süden,
Lüge

ü üh Bühne, Frühling, blühen, fühlen, wühlen, Stühle, Kühe

ü y Analyse, typisch, Lyrik, Mythos, Python, Syntax

*Ýatda saklaň: Y (ipsilon) harpynyň uzyn we
gysga ü çekimli sesini aňlatmagy diňe grek-
latyn dillerinden nemes diline geçen
sözlerde gabat gelyär. Inlis we kábir
beýleki dillerden geçen sözlerde Ý diýlip
okalýar: Bypass, Yogi*

Kurze Vokale

[ö, ü, y]

Gysga çekimli sesler

ö ö können, Körper, zwölf, öffnen, möchten, völlig, nördlich

ü ü fünf, wünschen, Glück, Bürger, Bürste, üblich, dürfen

ü y Ägypten, Hymne, typisieren, Symbol, System, Synonym

Nemes dilinde Umlaut (Laut – ses) diýen düşünje Aa, Oo, Uu harplarynyň üstüne iki nokat goýlup ýazylmagy bilen täze Ää, Öö, Üü harplarynyň emele gelmegi hem olaryň täze sesleri aňlatmagy bilen baglanyşyklydyr.

Labyzly okaň we dodak çekimli sesleriň aýdylyşyna aýratyn üns beriň, olary türkmen dilindäki degişli sesleriň häsiýetleri bilen deňeşdiriň! Sapagyň soňunda berilýän sözlükden peýdalanyň, sözlemleri türkmen diline terjime ediň!

Mein Freund Kömek hat heute Geburtstag. Die Gäste kommen. Kömek und seine Schwester Gül öffnen die Tür und begrüßen sie. Sülgün, Gösel, Töre und Ömür gratulieren Kömek herzlich. Sie bringen schöne Blumen, Bücher und Disketten. Kömek sagt:

– Liebe Freunde, vielen Dank für die Blumen. Sie sind sehr schön. Vielen Dank für die Disketten! Vielen Dank für die Bücher!

Gül bringt Kaffee, Tee und Eis mit Früchten und fragt:

– Möchtet ihr Kaffee oder Tee? Möchtet ihr Kaffee mit Sahne?

Die Freunde sagen:

– Wir trinken gern Kaffee mit Sahne und auch grünen Tee.

– Möchtet ihr Eis mit Früchten?

– Oh, ja, wir essen gern Eis mit Früchten.

– Möchtet ihr Diskette hören?

– Ja, wir hören gern schöne Lieder über unsere Hymne.

Es klingelt. Kümüş kommt. Kümüş schenkt Kömek eine Katze. So eine Überraschung! Eine schwarze Katze mit grünen Augen.

Gysgajyk gepleşigi ýat tutuň, dostuňzy, joraňzy doglan güni bilen gutlaň!

Herzlichen Glückwunsch

A. Guten Tag, Hans!

B. Guten Tag, Georg!

A. Herzliche Glückwünsche zum Geburtstag! Wir schenken Blumen und Bücher.

B. Danke. Vielen Dank für die Blumen und für die Bücher.

A. Bitte schön. Die Blumen sind sehr schön.

- B. Möchtest du Tee oder Kaffee?
 A. Ich möchte Tee.
 B. Wir trinken jetzt grünen Tee.
 A. Möchtest du Tee mit Zucker oder ohne Zucker?
 B. Bitte, ohne Zucker.
 A. Mit Sahne oder mit Zitrone?
 B. Mit Zitrone, bitte.

Gratulieren (gutlamak) *işliginiň ulanylyşyna üns beriň! Şu işlik bilen nemes dilinde baş sany sözlem düzüň!*

gratulieren + **Dativ** = *kim hem bolsa birini gutlamak* (gutlanylýan şahsyýeti aňladýan at **Dativ** düşüminde gelmeli):

Ich gratuliere Kowus – *Men Kowusy gutlaýaryn.*

Ich gratuliere Ihnen – *Men Sizi gutlaýaryn.*

Ich gratuliere Dir – *Men seni gutlaýaryn.*

Sie gratuliert ihrer Mutter – *Ol (gyz) öz ejesini gutlaýar.*

Wir gratulieren unserem Lehrer – *Biz mugallymymyzy gutlaýarys.*

gratulieren + **Dativ** + **zu** + **Dativ** = *kim hem bolsa birini bir sene*

(doglan güni, toýy, baýramçylyk) bilen gutlamak (senäni aňladýan at **zu** predlogyndan soň **Dativ** düşüminde gelmeli):

Ich gratuliere Ihnen herzlich zum (zu dem) Geburtstag.

Men Sizi doglan gününüz bilen tüýs ýüregimden gutlaýaryn.

Ich gratuliere Dir zur Hochzeit und wünsche viel Glück!

Men seni toýuň bilen gutlaýaryn we bagt arzuw

edýärin!

Wir gratulieren unseren Freunden zum bestandenen Examen.

Biz dostlarymyzy tabşyran synagy bilen gutlaýarys.

Sie gratulieren heute dem Professor zu seinem Jubiläum.

Olar şu gün professory onuň ýubileýi bilen gutlaýarlar.

Ich gratulire Ihrer Familie zum Neujahr und wünsche alles Gute!

Men Siziň maşgalaňyzy Täze Ýyl bilen gutlaýaryn we ähli gowy zatlary arzuw edýärin!

Rut bilen Knutyň arasyndaky gepleşigi heňe goşup aýdym ýaly edip aýdyň!

– Hallo, grüss dich Ruth,	<i>Salam, Rut,</i>
– Grüss dich, Knut.	<i>Salam, Knut.</i>
– Sag’ wie geht s’?	<i>Hany, aýt, ýagdaýlar nähili?</i>
– Oh, ganz gut!	<i>Örän oňat.</i>
– Wie ist das Wetter?	<i>Howa nähili?</i>
– Ziemlich kühl.	<i>Diýseň salkyn.</i>
– Und in Jamaika?	<i>A Ýamaýkada?</i>
– Heiss und schwül.	<i>Yssy hem dymyk.</i>
– Sag mal, was macht June?	<i>Aýtsana, Jun näme işleyär?</i>
– Hat viel zu tun.	<i>Onuň işi kän.</i>
– Was macht Frank?	<i>Frank näme işleyär?</i>
– Er ist noch krank.	<i>Ol heniz ýarawsyz.</i>
– Wie ist das Wetter?	<i>Howa nähili?</i>
– Ziemlich kühl.	<i>Diýseň salkyn.</i>

Und in Jamaika?	<i>A Ýamaykada?</i>
– Heiss und schwül.	<i>Yssy hem dymyk.</i>
– Bitte, grüss die June.	<i>Haýyş edýän, Juna salam</i>
<i>ayt.</i>	
– Werd ich tun.	<i>Aýdaryn.</i>
– Grüss den Frank.	<i>Franka salam aýt.</i>
– Vielen Dank.	<i>Köp sag bol.</i>
– Wie ist das Wetter?	<i>Howa nähili?</i>
– Ziemlich kühl.	<i>Diýseň salkyn.</i>
Und in Jamaika?	<i>A Ýamaykada?</i>
– Heiss und schwül.	<i>Yssy hem dymyk.</i>

Sözleri manylary bilen öwreniň!

Johann Wolfgang Goethe (1749 – 1832) – *nemes nusgawy şahyry*

der König – die Könige (<i>korol</i>)	das Öl – die Öle (<i>1. ýag</i> <i>2.nebit</i>)
der Löwe – die Löwen (<i>ýolbars</i>)	das Brötchen – die Brötschen (<i>köke</i>)
der Sohn – die Söhne (<i>ogul</i>)	das Glück (<i>bagt</i>) (<i>nur Sg.</i>)
der Föhn <i>nur Sg.</i> (<i>ýyly şemal</i>)	das Oeuvre (<i>bütün ömründe</i> <i>edilen iş</i>)
der Frühling – die Frühlinge (<i>bahar; ýaz</i>)	das Symbol – die Symbole (<i>simwol</i>)
der Bürger – die Bürger (<i>raýat</i>)	das System – die Systeme (<i>ulgam</i>)
der Körper – die Körper (<i>beden</i>)	das Synonym – die Synonyme (<i>manydaş söz</i>)
der Süden (<i>nur Sg.</i>)(<i>günorta</i>)	das Ägypten (<i>Müsür</i>)
der Mythos – die Mythen	die Python – die Pythons

(roway'at)	(piton ýylany)
die Höhle – die Höhlen (<i>gowak</i>)	die Höhe – die Höhen (<i>belentlik, depe</i>)
die Tür – die Türen (<i>gapy</i>)	die Übung – die Übungen (<i>gönükme</i>)
die Lüge – die Lügen (<i>ýalan</i>)	die Bühne – die Bühnen (<i>sahna</i>)
die Kuh – die Kühe (<i>sygyr</i>)	die Analyse – die Analysen (<i>derňew</i>)
die Lyrik (<i>lirika</i>)	die Syntax <i>nur Sg.</i> (<i>sintaksis</i>)
die Bürste – die Bürsten (<i>çotga</i>)	die Hymne – die Hymnen (<i>sena, gimn</i>)
mögen 1. <i>gowy görmek</i> ; Ich mag ihn nicht. <i>Men ony halamak</i> ; 2. <i>isleg, arzuw, hoşamaýlyk aňlatmak</i> . Ich möchte gern Kirschen. <i>Men ülje isleýärin</i> ; 3. <i>isleg aňlatmak</i> . Möge unser Land gedeihen. <i>Goý, biziň ýurdumyz güllesin!</i>	
hören 1. <i>eşitmek</i> ; 2. <i>diňlemek</i> . Er hört dich nicht. <i>Ol seni eşitmeyär</i> ; Er hört Radio. <i>Ol radio diňleýär</i> ; schön <i>owadan</i> , schöne Blumen (<i>owadan güller</i>), schönes Wetter (<i>oňat howa</i>).	
stöhnen – <i>hyklamak, iňlemek</i> . Er stöhnt vor Schmerz. <i>Ol agyrydan hyklayar</i> .	
dröhnen – <i>güňlemek, gümmürdemek</i> . Mir dröhnt der Kopf. <i>Kelläm güňläp dur</i> .	
öffnen – <i>açmak</i> . Er öffnet die Tür. <i>Ol gapyny açýar</i> ; für – <i>üçin</i> ; üblich – <i>adaty</i> .	
blühen – <i>güllemek</i> . Es blüht viele Bäume. <i>Agaçlar gülleýärler</i> ; grün – <i>gök, ýaşyl</i> .	
fühlen <i>duýmak, aňmak</i> . Ich fühle mich gut – <i>Men özümi gowy duýýaryn</i> .	
wühlen – <i>dörmek, gazmak</i> ; Er wühlt im Sand – <i>Ol çägäni döryär</i> .	
begrüssen – <i>salamlaşmak, oňlamak</i> ; nördlich – <i>demirgazykda</i> .	
wünschen – <i>arzuw etmek</i> ; höhnisch – <i>kinayaly</i> ; völlig – <i>doly</i> ;	

können – Ich kann lesen. *Men okap bilýärin*; dürfen – Darf man herein? *Girmek mümkinmi?*

STUNDE 12

XII SAPAK

Wiederholung

Gaýtalama

*Lesen Sie die Namen der
elipbiýiniň deutschen Buchstaben!
aýdylyşyny okaň!*

*Nemes diliniň
harplarynyň*

Aa – a: Bb – be: Cc – tse: Dd – de: Ee – e: Ff – Ef
Gg – ge: Hh – ha: Ii – i: Jj – jot Kk – ka: Ll = El
Mm – Em Nn – En Oo – o: Pp – pe: Qq – ku: Rr – Er
Ss – Es Tt = te: Uu – u: Vv = fao Ww – ve: Xx – iks
Yy – Ypsilon Zz – tset Ää – E Öö – ö: Üü – ü:

Lesen Sie die Initialwörter!

Gysgaldylan sözleri okaň!

BRD (**B**undesrepublik **D**eutschland) – *Germaniýa Federativ
Respublikasy*

CDU (**C**hristlich – **D**emokratische **U**nion) – *Hristian Demokratik
Bileleşigi*

CSU (**C**hristlich – **S**oziale **U**nion) – *Hristian Sosial Bileleşigi*

FDP (**F**reie **D**emokratische **P**artei) – *Erkin Demokratik Partiýa*

ZDF (**Z**weites **D**eutsches **F**ernsehen – *Ikinji German
Telekanaly*

DB (**D**eutsche **B**undesbahn) – *German Federal Demir Ýollary*

WS (**W**intersemester) – *gyş semestri (ýarymýyllygy), gyşky
okuw*

PS (**P**ferdestärke) – *at güýji*

KW (**K**urzwellen) – *gysga tolkunlar*
 MW (**M**ittelwellen) – *orta tolkunlar*
 LW (**L**angwellen) – *uzyn tolkunlar*
 UKW (**U**ltrakurzwellen) – *ultra (örän) gysga tolkunlar*
 HU (**H**umboldt – **U**niversität) – *Gumboldt adyndaky uniwersitet (Berlinde)*
 FU (**F**reie **U**niversität) – *Erkin Uniwersitet (Berlinde)*
 EG (**E**uropäische **G**emeinschaft) – *Ýewropa bileleşigi*
 DGB (**D**eutscher **G**ewerkschaftsbund) – *German Kärdeşler Arkadaşlygy*
 BMW (**B**ayrische **M**otorenwerke) – *Bawariýa motor (dwigatel) zawodlary*

VW (V olkswagen) – <i>fokswagen (halk maşyny)</i>	
U-bahn (U ntergrundbahn) – <i>ýerasty demirýol (metro)</i>	
S-Bahn (S tadtbahn) – <i>şäher demirýol ulagy</i>	
E-zug (E ilzug) – <i>tiz ýöreýän otly</i>	
FAZ (F runker A llgemeine Z eitung) – <i>Frankfurt jemgyýetçilik gazeti</i>	
z.B (zum Beispiel) – <i>meselem</i>	
v.l.n.r. (von links nach rechts) – <i>çepden saga</i>	
GmbH (G esellschaft mit beschränkter Haftung) – <i>çäklendirilen jogapkärçilikli jemgyýet</i>	
Benelux (B elgien, N iederlande (Holland), L uxemburg) – <i>Belgiýa, Niderlandiýa (Gollandiýa), Lyuksemburg</i>	
Beachten Sie die Aussprache der deutschen und türkmenischen Eigennamen!	Nemes we türkmen has atlarynyň aýdylyşyna üns beriň!
Berit – Bägül, Georg – Gurban, Peter – Pygam, Herbert – Hoşgeldi,	Helmut – Hydyr, Renate – Nargül, Helga – Haljemal, Heinz – Hatam

Grete – Gözel,
 Thomas – Täşli,
 Wilhelm – Weli
 Daniel – Dañatar
 Markus – Mahmyt
 Martin – Mergen,
 Stefan – Şöhrat,
 Johann – Ýagmyr

Kathrin – Kümüş,
 Roland – Rejep
 Anna – Annagül,
 Susanne – Selbi
 Robbi – Röwşen
 Oliver – Oraz
 Sandra – Serwi,
 Karl – Kasym

***Beachten Sie die Aussprache
 der terminologischen Wörter!***

***Adalgalaryň aýdylyşyna üns
 beriň!***

der Nominativ – *baş düşüm*

der Genitiv – *eýelik düşüm*

der Dativ – *ýöneliş düşüm*

der Akkusativ – *ýeňiş düşüm*

der Satz – *sözlem*

das Subjekt – *sözlemin eýesi*

das Prädikat – *sözlemin habary*

das Objekt – *doldurgyç*

das Attribut – *aýyrgyç*

die Wortfolge – *sözleriň tertibi*

der Ablaut – *ablaut, asyl sözdäki*

çekimli sesiň gezeleşip gelmegi

das Adjektiv – *sypat*

das Adverb – *hal*

das Pronomen – *çalyşma*

das Substantiv – *at*

das Verb – *işlik*

das Zahlwort – *san*

die Präposition – *predlog*

die Konjunktion – *baglaýjy kömekçi*

die Betonung – *basym*

der Buchstabe – *harp*

der Laut – *ses*

die Endung – *goşulma*

die Deklination – *atlaryň düşümde üýtgedilmegi*

die Konjugation – *işlikleriň ýöňkemedede üýtgedilmegi*

deklinieren – *atlary düşümde üýtgetmek*

konjugieren – *işlikleri ýöňkemedede üýtgetmek*

transitiv – *geçiriji, transitives Verb-geçiriji işlik (at işlikden soň göni Akkusativ düşümünde gelyär)*

intransitiv – *geçirmeyän intransitives Verb – hereketi geçirmeyän*

işlik (işlikden soň ilki predlog soň at gelyär)

der Infinitiv – *işligiň nämälim* die Person – *ýöňkeme*
formasy

der Singular – *birlik san* der Plural – *köplük san*

Das Substantiv steht im Akkusativ – *At Akkusativ düşümde*
dur.

Das Verb steht in der ersten (zweiten, dritten) Person Präsens
Singular – *Işlik häzirki zamanyň birlik sanynyň birinji (ikinji,*
üçünji) ýöňkemesinde dur.

das Suffix – *suffiks, söz ýasaýjy goşulma* das Präfix – *prefiks (asyl*

MAZMUNY

Giriş.....	7
Sözbaşı	9
Nemes diliniñ elipbiýniñ harplarynyñ aýdylyş	
we okalyş düzgünleri	15
Stunde 1 I sapak.....	24
Stunde 2 II sapak	30
Stunde 3 III sapak.....	34
Stunde 4 IV sapak.....	38
Stunde 5 V sapak	43
Stunde 6 VI sapak.....	54
Stunde 7 VII sapak	57
Stunde 8 VIII sapak.....	63
Stunde 9 IX sapak.....	68
Stunde 10 X sapak.....	73
Stunde 11 XI sapak.....	79
Stunde 12 XII sapak	73

.....

Kyyāsmuhammed Agayew

NEMES DILI

Ýokary okuw mekdepleri üçin
okuw gollanmasy

Redaktorlar

J. Amanowa

Surat redaktory

G. Orazmyradow

Teh. redaktory

O. Nurýagdyýewa

Suratçy

Neşir üçin jogäpkär

Çäp etmäge rugsat edildi .2009 ý. Möçberi 60 x 90^{1/16}. Ofset çap ediliş

usuly. Ofset kagyzy. Şertli çap listi . Şertli reňkli ottiski . Hasap neşir listi .
Çap listi 6. Sany 500. Sargyt № 60.

Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
744004. Aşgabat ş., 1995-nji köçe, 20.

Türkmen döwlet neşirýat gullugynyň
«Türkmenmetbugatüpjünçilik» maddy-tehniki üpjünçilik kärhanasy.
Aşgabat ş., Hasanow geçelgesi, 16.